

ISRN-nr: LIU-IEI-FIL-A--09/00526--SE

Vårdslöst framkallande av försäkringsfall

- *Särskilt om moralklausulen som undantagsbestämmelse i
företagsförsäkringen*

Insurance claim due to a negligent cause

- *In particular with regard to the 'moral clause' policy exclusion in business insurance*

Elin Gustafsson

Handledare: Harald Ullman

Vårterminen 2009

SAMMANFATTNING

Uppsatsen presenterar moralklausulen, som återfinns i företagsförsäkringsvillkor, vars syfte är att förhindra försäkringstagarens spekulation i sitt försäkringsskydd. Olika utformningar av klausulen jämförs och jag utreder dess förenlighet med lagtext för framkallande av försäkringsfall i 8 kap 11 och 14 §§ NFAL, där slutsatsen är att förenlighet med lag avgörs i varje enskilt fall. Jag utreder även om skyldigheten att inte framkalla försäkringsfall är att se som en biförpliktelse, vilket den ses som i NFAL, men kommer fram till att den inte är att se som en sådan. I uppsatsen klargörs dessutom att moralklausulen kan tillämpas gentemot andra försäkrade än den som har visat dålig moral. Härtill studeras hur klausulen har tillämpats historiskt enligt GFAL och hur den tillämpas i enlighet med NFAL idag, varvid jag har funnit att tillämpningen är restriktiv och inte har ändrats i någon större omfattning. Villkor som tar sikte på skador som sannolikt kommer att inträffa visar sig vid tillämpningen vara hårdare mot den försäkrade, än villkor som tar sikte på skador som oundvikligen kommer att inträffa. Slutligen utreds förhållandet mellan moralklausulen och begreppet oförutsedd skada, eftersom det kan ifrågasättas varför ordet förutse används i två olika meningar i villkoren. Slutsatsen är att moralklausulen återfinns i villkorens undantagsbestämmelser, medan begreppet oförutsedd skada återfinns i omfattningsbestämmelserna och vi har att göra med två olika situationer. Vid tillämpning av moralklausulen tillmäts omständigheterna i det enskilda fallet större betydelse.

ABSTRACT

This thesis presents the 'moral clause', which appears in business insurance terms, with the purpose to prevent policy-holders from speculating in the insurance coverage. Different formulations of the 'moral clause' are compared to one another and I investigate its consistence with the regulation of causing insurance claims, chapter 8, 11 and 14 §§ NFAL, where the conclusion is that consistence with law has to be determined in each case. Furthermore, I investigate if the insured's obligation not to cause insurance claims is to be seen as an accessory obligation, which it is according to NFAL. The conclusion is that it is not to be regarded as an accessory obligation. The thesis makes it clear that the 'moral clause' can be applied towards other policy-holders than the insured who has acted immorally. It is analysed how the clause has been applied historically in accordance with GFAL, and how it is applied in accordance with NFAL. I have found the application to be restrictive, and it has not changed significantly. Terms applicable to damages that are likely to occur has in practice shown to be tougher against the policy-holder, other than terms which applies to damages that will occur unavoidably. Finally the relationship between the 'moral clause' and the conception of unforeseen damage is explained, since it has been questioned why the word foresee is used in two different sentences in the terms. The conclusion is that the 'moral clause' is found in the exclusion directions, while the concept of unforeseen damage is found in the extent directions and we are dealing with two different situations. By the application of the 'moral clause', the circumstances of the individual situation are of greater importance.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Problembakgrund	6
1.2 Problemformulering	7
1.3 Syfte	7
1.4 Avgränsningar	7
1.5 Metod	8
1.6 Disposition	8
2 BIFÖRPLIKTELSER	9
2.1 Inledning	9
2.2 Framkallande av försäkringsfall	9
2.2.1 NFAL.....	9
2.2.1.1 Inledning.....	9
2.2.1.2 Allmänt om och syftet med skyldigheten att inte framkalla försäkringsfall.....	10
2.2.1.3 Innebörden av 8 kap 11 § 1 st NFAL	10
2.2.1.3.1 Grov vårdslöshet.....	11
2.2.1.3.2 Medveten vårdslöshet	12
2.2.1.4 Innebörden av 8 kap 11 § 2 och 3 st NFAL.....	13
2.2.2 GFAL.....	14
2.2.2.1 Inledning.....	14
2.2.2.2 Innebörden av 18 - 20 §§ GFAL	14
3 AVTALSPARTS MORAL	15
3.1 Moralklausulen	15
3.1.1 Inledning.....	15
3.1.2 Ansvarsförsäkring.....	15
3.1.3 Allriskförsäkring.....	16
3.1.4 Moralklausulens införande i svensk försäkring	16
3.1.5 Moralklausulen idag	17
3.1.5.1 Inledning.....	17
3.1.5.2 Moralklausulens utformning.....	18
3.1.5.3 Undantagets tillämplighet mot medförsäkrad.....	20
3.1.5.4 Moralklausulens syften.....	21
3.1.5.5 Moralklausulens inverkan på affärsmässiga risker	22
3.1.6 Moralklausulen i praxis	23
3.2 Lojalitet	26
3.2.1 Inledning.....	26
3.2.2 Utmost good faith	26
4 IDENTIFIKATION	28
4.1 Inledning	28
4.2 Tillämpning av identifikation	28
4.3 Identifikationsteorier	29

5 BEVISBÖRDAN I FÖRETAGSFÖRSÄKRINGEN.....	30
5.1 Inledning	30
5.2 Bevisbördans placering och något om beviskrav	30
5.3 Framkallanderegler och moralklausulens inverkan	31
6 OFÖRUTSEDD SKADA	32
6.1 Inledning	32
6.2 Begreppets innebörd	32
6.3 Begreppets förekomst i olika försäkringsvillkor	33
6.4 Oförutsedd skada i praxis	33
7 ANALYS	35
7.1 Inledning	35
7.2 Syftet med moralklausulen.....	35
7.3 Framkallanderegler bland biförpliktelserna	37
7.4 Moralklausulens förenlighet med GFAL och NFAL	38
7.4.1 Inledning.....	38
7.4.2 NFAL.....	38
7.4.3 GFAL.....	39
7.5 Bevisbördans placering.....	40
7.6 Moralklausulens verkningar för medförsäkrade.....	41
7.7 Moralklausulens tillämpning	43
7.7.1 Den praktiska tillämpningen av moralklausulen	43
7.7.1.1 Inledning.....	43
7.7.1.2 Den praktiska tillämpningen fram till år 2001.....	44
7.7.1.2.1 Skador som oundvikligen kommer att inträffa	44
7.7.1.2.2 Skador som med stor sannolikhet kommer att inträffa.....	45
7.7.1.3 Den praktiska tillämpningen idag.....	48
7.7.2 Jämförelse mellan olika utformningar av moralklausulen.....	50
7.7.2.1 Inledning.....	50
7.7.2.2 Trygg-Hansa.....	50
7.7.2.3 If Skadeförsäkring	52
7.7.2.4 Länsförsäkringar	53
7.7.2.5 Basomfattningen AB04 för allrisk- och ansvarsförsäkring	54
7.7.2.6 Minimiomfattningen ABA 99	55
7.7.2.6.1 Allriskförsäkring	55
7.7.2.6.2 Ansvarsförsäkring	55
7.7.2.7 Sammanfattande jämförelse	56
7.7.3 Innebörden av ordet förutse i omfattnings- respektive undantagsbestämmelser	57
7.7.3.1 Inledning.....	57
7.7.3.2 Förhållandet mellan moralklausulen och begreppet oförutsedd skada	58
8 SLUTSATS.....	60
KÄLLFÖRTECKNING.....	62
BILAGA A.....	66
BILAGA B.....	68

FÖRKORTNINGAR

AB = Allmänna bestämmelser för byggnads-, anläggnings- och installationsentreprenader

ABA = Allmänna bestämmelser för leverans av industriella anläggningar

Bok 1 = Försäkringsrätt – Några huvudlinjer

Bok 2 = Försäkringsavtalsrätt

Bok 3 = Culpafrågor i försäkringsrätten

Bok 4 = Försäkringsteknik och civilrätt

Bok 5 = Om ansvarsfördelning i kontraktsförhållanden

Ds = Departementspromemoria

GFAL = Lag (1927:77) om försäkringsavtal

HD = Högsta Domstolen

HovR = Hovrätten

NFAL = Försäkringsavtalslag (2005:104)

NJA = Nytt juridiskt arkiv

Prop. = Proposition

SkVN = Skadeförsäkringens villkorsnämnd

SOU = Statens offentliga utredningar

TR = Tingsrätten

1 INLEDNING

1.1 Problembakgrund

När försäkringsavtal har ingåtts mellan ett försäkringsbolag och en försäkringstagare, skall respektive part uppfylla sina förpliktelser i enlighet med avtalet. Försäkringsbolagets mest väsentliga förpliktelse, huvudförpliktelsen, är att bära ansvar vid försäkringsfall. Försäkringstagarens huvudförpliktelse är att betala premien. Härtill har försäkringstagaren ett antal biförpliktelser att fullgöra. En av dessa är skyldigheten att inte framkalla försäkringsfall.¹ Bestämmelsen om framkallande återfinns för företagsförsäkring i 8 kap 11 § NFAL² och innebär att försäkringsbolaget är fritt från ansvar gentemot en försäkrad, som har framkallat ett försäkringsfall med uppsåt eller av grov vårdslöshet. Samma sak gäller om den försäkrade annars måste antas ha handlat, eller underlåtit att handla, med vetskap om att detta medförde en betydande risk för att skadan skulle komma att inträffa. Det kan dock ifrågasättas om skyldigheten att inte framkalla verkligen är att se som en biförpliktelse.

Ovannämnda bestämmelse om skyldigheten att inte framkalla försäkringsfall enligt 8 kap 11 § NFAL kan möjligen motivera existensen av den så kallade moralklausulen, som förekommer i företagsförsäkringens allrisk- och ansvarsförsäkringsvillkor. Moralklausulen, som ser olika ut i olika försäkringsbolags villkor, undantar från försäkringsskydd förutsedda skador eller skador som borde/måste anses ha varit förutsedda. I och med att moralklausulen är olika utformad i respektive villkor uppstår oklarheter kring syftet med olikheterna. Det är också oklart vilka konsekvenser de olika utformningarna får för försäkringsskyddet och huruvida moralklausulen egentligen är förenlig med bestämmelserna om framkallande av försäkringsfall enligt 8 kap 11 § NFAL. I anslutning till 8 kap 11 § NFAL finns också regeln om identifikation, 8 kap 14 § NFAL, vilken ger upphov till frågetecken kring vilka som kan identifieras med den försäkrade genom moralklausulen. Det finns anledning att utreda i vilken utsträckning försäkringsbolaget har rätt att inskränka sitt ansvar genom moralklausulen. Tveksamheter uppstår exempelvis när bolagen väljer att lägga bevisbördan på den försäkrade eller tillämpar klausulen mot en medförsäkrad som inte har visat dålig moral. Syftet med klausulen behöver tydliggöras och det är oklart i vilka situationer moralklausulen är tillämplig

---

¹ Bengtsson, Försäkringsrätt – Några huvudlinjer (Bok 1), s. 53.

² Se Bilaga A punkt 1.

samt om tillämpningsområdet, och förenligheten med lagens bestämmelser om framkallade av försäkringsfall, har förändrats sedan NFAL trädde i kraft.

När allrisk- och ansvarsförsäkringsvilkorens undantagsbestämmelser innehåller en moralklausul, innebär detta att förutsedda skador undantas från försäkringsskydd. Samtidigt uppställer många skadeförsäkringsvilkors, däribland allrisk- och maskinförsäkringarna, omfattningsbestämmelser krav på att en skada skall vara oförutsedd för att omfattas av försäkringsskydd. Det kan ifrågasättas varför ordet förutse används i olika meningar.

1.2 Problemformulering

- Hur förhåller sig moralklausulen till den försäkrades skyldighet att inte framkalla försäkringsfall enligt 8 kap 11 och 14 §§ NFAL och är klausulen förenlig med dessa lagrum? Hör skyldigheten att inte framkalla försäkringsfall hemma bland biförpliktelse? Är det förenligt med NFAL att belasta försäkringstagaren med bevisbördan och att tillämpa moralklausulen mot annan försäkrad än den som har visat dålig moral?
- Hur har moralklausulen tillämpats respektive hur bör den tillämpas idag? Vad är moralklausulens syfte och hur förhåller sig klausulen till begreppet oförutsedd skada?

1.3 Syfte

Denna uppsats syftar till att utreda moralklausulens syfte och tillämpningsområde och klausulens roll i lagstadgandet om framkallande av försäkringsfall samt att förklara för läsaren hur undantaget förhåller sig till begreppet oförutsedd skada. Med detta syfte följer att undersöka hur olika försäkringsbolag har utformat moralklausulen och vad utformningen får för konsekvenser. I anslutning härtill är syftet att utreda vilka utformningar som är lagförenliga och vilka som är mer eller mindre lämpliga att använda. Dessutom syftar min uppsats till att bringa klarhet i framkallandereglerens roll som biförpliktelse. Min utredning är tänkt att underlätta såväl framtida tolkning av moralklausulen i försäkringsvillkor, som tillämpningen av NFAL.

1.4 Avgränsningar

I uppsatsen utelämnas alla försäkringstyper utom allrisk- och ansvarsförsäkring inom företagsförsäkring, eftersom det enbart är i de två nyssnämnda försäkringarnas villkor som

moralklausulen återfinns. I stort utelämnas också alla biförpliktelser utom skyldigheten att inte framkalla försäkringsfall. Vid jämförelse mellan olika försäkringsbolags villkor kommer endast villkor hos ett urval av de största aktörerna³ på den svenska företagsförsäkringsmarknaden, samt klausulerna i två stycken standardavtal⁴, att studeras. Härtill kommer jag att utelämna en djupare analys av rekvisitet uppsåt i samband med lagregleringen kring framkallande av försäkringsfall, då det är distinktionen mellan medvetet risktagande och grov vårdslöshet som är av intresse för min uppsats. Vid jämförelse med utländsk rätt ämnar jag endast beröra de nordiska ländernas och Englands rätt, då det främst är i dessa länders rätt som jag kan finna utgångspunkter av relevans för mitt ämne.

1.5 Metod

Jag avser att använda en rättsdogmatisk metod genom att studera doktrin och såväl GFAL som NFAL med förarbeten för att klargöra moralklausulens förhållande till reglerna om framkallande av försäkringsfall samt klausulens syfte, tillämpningsområde och förhållande till begreppet oförutsedd skada. Jag kommer också att söka principiella utgångspunkter som kan vara till nytta för mitt ämne i övrig nordisk samt engelsk doktrin. Härtill kommer jag att genomföra intervjuer samt använda mig av utvalda standardavtal och försäkringsbolags villkor, för att kunna göra jämförelser mellan olika bolags utformning av moralklausulen. Jag har även för avsikt att studera den praxis och de nämndutlåtanden som finns på området.

1.6 Disposition

Efter denna inledning består uppsatsen av tre delar; referensram, analys och slutsats. Inledningsvis i referensramen beskriver jag försäkringstagarens biförpliktelser, för att därefter göra en genomgång av NFAL:s och GFAL:s regleringar kring framkallandefallen. Härfter följer ett avsnitt om avtalsparts moral, i vilket redogörs för moralklausulen och lojalitet. Sedermera följer ett avsnitt om hur vissa personer identifieras med den försäkrade. Efter detta avsnitt utreds vem som belastas med bevisbördan i försäkringsmål. Referensramen avslutas med en utredning av begreppet oförutsedd skada. I analysdelen utreds de resonemang som har presenterats i referensramen. Analysen presenterar moralklausulens syfte och förenlighet med 8 kap 11 och 14 §§ NFAL, slutsatser angående moralklausulens tillämpning och undantagets förhållande till begreppet oförutsedd skada. I analysen behandlas även framkallandereglerernas roll som biförpliktelse. Resonemangen sammanfattas därefter i min slutsats.

---

³ If Skadeförsäkring, Länsförsäkringar och Trygg-Hansa.

⁴ AB04 och ABA 99.

2 BIFÖRPLIKTELSE

2.1 Inledning

Förutom den huvudsakliga förpliktelsen att betala försäkringspremien, har försäkringstagaren ett flertal så kallade biförpliktelser att iaktta för att uppfylla sina åtaganden gentemot försäkringsbolaget i enlighet med försäkringsavtalet.⁵ Om försäkringstagaren inte uppfyller biförpliktelserna, kan rätten till försäkringsersättning helt eller delvis gå förlorad.⁶ De ifrågavarande biförpliktelserna utgörs av upplysningsplikt, räddningsplikt, skyldighet att följa säkerhetsföreskrifter, skyldighet att medverka vid skadereglering, skyldighet att inte öka risken för skada samt skyldighet att inte framkalla försäkringsfall.⁷ Dessa förpliktelser har en säregen natur och det går därför inte att i samband med dessa tala om kontraktsförpliktelser i egentlig mening. Försäkringsbolaget kan inte på vanligt sätt fordra att biförpliktelserna uppfylls, eftersom bolaget inte kan få en dom på en sådan naturauppfyllelse.⁸ Det går inte heller att ålägga försäkringstagaren skadeståndsskyldighet för det positiva kontraktsintresset vid brott mot biförpliktelse.⁹ Härtill är det inte alltid försäkringstagaren som skall uppfylla biförpliktelserna, då bestämmelserna även kan rikta sig till en försäkrad såsom tredje man.¹⁰

2.2 Framkallande av försäkringsfall

2.2.1 NFAL

2.2.1.1 Inledning

Det tillhör försäkringens natur att händelser som utlöser försäkringsbolagets ansvar skall vara oberoende av den ersättningsberättigades vilja. Ett försäkringsavtal där försäkringsbolaget påtar sig ett ansvar att utge ersättning för egendomsskador, vilka har vållats uppsåtligen, vore därför i princip omöjligt. Åtminstone skulle ett sådant ansvarsåtagande medföra att försäkringspremien blev så hög att försäkringen ändå blev ändamålslös. Det skulle också stå i uppenbar strid med samhällets intressen att en person skulle kunna förstöra sin egendom, utan att förlora på det. Detta är bakgrunden till att försäkringsgivaren är fri från ansvar gentemot

---

⁵ Bengtsson, Bok 1, s. 53.

⁶ Hellner, Försäkringsrätt, s. 132.

⁷ Bengtsson, Bok 1, s. 53.

⁸ Schmidt, Faran och försäkringsfallet, s. 15.

⁹ Ibid.

¹⁰ Hellner, a.a, s. 132 ff.

den som har framkallat ett försäkringsfall.¹¹ Biförpliktelsen om skyldighet att inte framkalla försäkringsfall återfinns i såväl GFAL¹² som NFAL. I NFAL regleras framkallandefallen ifråga om företagsförsäkring genom 8 kap 11 §.¹³

2.2.1.2 Allmänt om och syftet med skyldigheten att inte framkalla försäkringsfall

En stor del av de försäkringsfall som inträffar har vållats av försäkringstagaren själv.¹⁴ Även den som har framkallat ett försäkringsfall av vårdslöshet är i behov av försäkringsersättning och det skulle i många fall vara alltför hårt mot den försäkrade om han till följd av ett ögonblicks obetänksamhet förlorade rätten till sådan ersättning.¹⁵ Att den försäkrade går miste om försäkringsersättningen när han enbart har varit vårdslös skulle också till väsentlig del inskränka den eftersträvade tryggheten. Alla kan råka ut för glömska och förbiseende.¹⁶ Det är med anledning av detta som lagen ger skydd för skador som har uppkommit genom vårdslöst framkallande, så länge som vårdslösheten inte är att betrakta som grov.¹⁷ Försäkringsbolaget ersätter givetvis inte sådana skador som har vållats med uppsåt.¹⁸

Bestämmelsen i 8 kap 11 § NFAL är, precis som motsvarande bestämmelse i GFAL, dispositiv förutom i det avseende att den uppställer krav på vållande av den försäkrade eller någon som kan identifieras med denne enligt 8 kap 14 § NFAL.¹⁹ Hellner skriver att i och med att reglerna om framkallande av försäkringsfall är dispositiva, är det öppet för försäkringsbolaget att genom försäkringsavtalet friskriva sig från större ansvar än vad lagen fastställer. Omfattningen av denna möjlighet är dock osäker. Helt klart är att försäkringsbolaget kan friskriva sig från ansvar vid annan form av vårdslöshet än grov.²⁰

2.2.1.3 Innebörden av 8 kap 11 § 1 st NFAL

Vad vi bland annat har att göra med i 8 kap 11 § 1 st 2 men NFAL är så kallad medveten vårdslöshet. Bestämmelsen, som inte har någon motsvarighet i GFAL, tillkom eftersom det

---

¹¹ SOU 1925:21 s. 91.

¹² Se 18-20 §§ GFAL.

¹³ Lagrummets lydelse finns citerat i Bilaga A punkt 1.

¹⁴ Bengtsson, Bok 1, s. 70.

¹⁵ Hellner, a.a, s. 135.

¹⁶ Bengtsson, Bok 1, s. 70.

¹⁷ Hellner, a.a, s. 135.

¹⁸ Bengtsson, Bok 1, s. 70.

¹⁹ Prop. 2003/04:150 s. 465 f och Bengtsson, NFT 2/2005, Nyheter i 2005 års försäkringsavtalslag; en översikt, s. 144.

²⁰ Hellner, a.a, s. 185.

ansågs otillfredsställande att i lagstadgandet nöja sig med grov vårdslöshet i och med att detta begrepp i stor utsträckning hade tolkats restriktivt i praxis. Begreppet grov vårdslöshet behölls dock i bestämmelsen, men med en särskild definition. Det ansågs vara lämpligt att jämföra visst handlande med grov vårdslöshet och att därmed, utan särskilda förbehåll i villkoren, kunna inskränka försäkringsbolagens ansvar när vårdslösheten i mer eller mindre grad kan anses vara påverkad av befintligt försäkringsskydd. Det rör sig således om situationer som i vissa fall skulle falla utanför begreppet grov vårdslöshet.²¹ Erland Strömbäck, före detta försäkringsdirektör, menar att den utvidgning som har gjorts genom den nya bestämmelsen i NFAL bör ses som ett sätt att utvidga möjligheterna att behandla den försäkrade hårdare. Utvidgningen skall alltså inte ses som någon dubblering av grundbegreppet grov vårdslöshet. Ändringen har medfört viss framgång åt den allmänna moralen men det kan inte uteslutas att ändringen kommer att gå obemärkt förbi i den praktiska tillämpningen, tillägger han.²²

2.2.1.3.1 Grov vårdslöshet

I 8 kap 11 § NFAL anges inte vad som innefattas i begreppet grov vårdslöshet, men syftet är enligt lagens förarbeten att begreppet skall ha samma innebörd som i övrigt inom försäkringsrätten.²³ Det har såväl i Sverige som i andra länder gjorts försök till att uppställa generella kriterier för användningen av begreppet grov vårdslöshet.²⁴ Begreppet kan sägas innebära ett åsidosättande av tillbörlig aktsamhet om åsidosättandet sker i särskilt hög grad.²⁵ I propositionen till NFAL anges att en försäkrad skall anses ha varit grovt vårdslös om det framstår som att han måste ha handlat, respektive måste ha underlåtit att handla, trots att han har varit medveten om skaderisken.²⁶ Samma resonemang återfinns även i exempelvis dansk rätt. Här framförs bland annat att grovheten skall anses ligga i själva tankelösheten hos den försäkrade.²⁷ Begreppet har även definierats som vårdslöshet utöver vad som kan anses vara vanligt bland vårdslösa personer. Vid en mer preciserad definition anges att grov vårdslöshet föreligger när vi har att göra med en situation som en oförsäkrad person inte skulle försätta sig i. Resonemanget liknar således de resonemang som förs i anledning av bestämmelserna om medvetet risktagande i 8 kap 11 § 1 st 2 men NFAL, varför gränsdragningen är oklar.²⁸

---

²¹ Prop. 2003/04:150 s. 176 f.

²² Strömbäck, Något om den renoverade försäkringsavtalslagen, s. 369 f.

²³ Prop. 2003/04:150 s. 415 f.

²⁴ Sørensen, Forsikringsret, s. 162 och Bull, Forsikringsrett, s. 330.

²⁵ Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt (Bok 2), s. 100 f.

²⁶ Prop. 2003/04:150 s. 176.

²⁷ Sørensen, a.a, s. 162.

²⁸ Bengtsson, Bok 2, s. 100 f.

Innebörden av begreppet grov vårdslöshet ställs på sin spets i ”Skolmatsalsfallet”.²⁹

2.2.1.3.2 Medveten vårdslöshet

Med medveten vårdslöshet eller medvetet risktagande menas handlande eller vårdslöshet som inte behöver betecknas som grov vårdslöshet men som ändå kan anses innebära ett stort risktagande på det sätt som det nya tillägget i 8 kap 11 § NFAL medför, samtidigt som beteendet inte kan bedömas vara så allvarligt att rekvisitet för uppsåt aktualiseras.³⁰ Vid jämförelse mellan företag och privatpersoner ställs det här i allmänhet hårdare krav med avseende på erfarenhet, omdöme och förtänksamhet ifråga om företag.³¹ I propositionen till NFAL sägs att bestämmelsen om medveten vårdslöshet, 8 kap 11 § 1 st 2 men NFAL, främst kommer ifråga när försäkringstagaren har låtit sitt handlande påverkas av att det finns ett försäkringsskydd.³² Avsikten är därför att komma åt risktagande som aktualiseras på grund av vetskapen om att en försäkring betalar. Här talar Strömbäck om en legalisering av moralklausulen,³³ vilken behandlas utförligt i avsnitt 3.1. Som ovan nämnts är det dock svårt att dra gränsen mellan grov vårdslöshet och medvetet risktagande. Om vi exempelvis har att göra med uppenbar okunnighet eller omdömeslöshet som förekommer i farlig verksamhet, kan det ligga nära till hands att medvetet risktagande ses som grov vårdslöshet.³⁴ I och med tillkomsten av bestämmelsen om medveten vårdslöshet är det dock mindre relevant att avgöra huruvida föreliggande vårdslöshet är att betrakta som grov eller inte,³⁵ eftersom konsekvenserna är desamma för såväl grov som medveten vårdslöshet.³⁶

Det bör sannolikt förhålla sig så att det oftast är en bevisfråga huruvida bestämmelsen om medvetet risktagande kan tillämpas eller inte. Det blir relevant att se vad den försäkrade har

---

²⁹ NJA 1992 s 130. En kommun och ett bolag sluter avtal om att bolaget såsom generalentreprenör skall uppföra en ny matsalsbyggnad med innertak av träpanel. Efter att garantitiden har gått ut släpper innertakets infästning och taket rasar ned i matsalen. Enligt svensk rätt krävs genomgående att skadevällaren har en klar insikt om en stor skaderisk för att vårdslösheten skall klassas som grov. På skadestands- och försäkringsrättsliga områdena är vedertaget att vårdslösheten måste vara av mycket allvarligt slag. Tillämpningen skall vara restriktiv. Handlandet är vanligen på gränsen till uppsåtligt, vilket innefattar hänsynslöshet eller nonchalans som medför avsevärd skaderisk. I detta fall frångår entreprenören instruktioner i konstruktionshandlingen, genom att spika glesare och med kortare spik än vad handlingen anger. Han fullgör inte sina skyldigheter när han ändrar i konstruktionen utan att före arbetets början själv, eller med hjälp från konstruktör eller sakkunnig, göra beräkningar för hur infästningen av taket bör utföras. Det saknas anledning att anta att entreprenörsbolaget är medvetet om riskerna som är förenade med ändringen i konstruktionen, men ändå betraktas entreprenörens underlåtenhet såsom grovt vårdslös. HD tar hänsyn till att arbetet avser en skolmatsal där risken för personskador är uppenbar.

³⁰ Strömbäck, a.a, s. 369.

³¹ Prop. 2003/04:150 s. 466.

³² Ibid s .176.

³³ Strömbäck, a.a, s. 369.

³⁴ Bengtsson, Culpafrågor i försäkringsrätten (Bok 3), s. 188.

³⁵ Bengtsson, Bok 1, s. 70 f.

³⁶ Bengtsson, Bok 2, s. 100.

haft vetskap om och hur skaderisken har tett sig för densamme. Rent objektivt verkar det framgå redan av att skadan faktiskt har inträffat, att det funnits en betydande risk för att skada skulle inträffa. Något som talar emot att medvetet risktagande förelegat är att skadans inträffande har berott på säregna och svårförutsedda omständigheter. Om inte speciella förhållanden föreligger, bör antas att ett risktagande är medvetet om en normal person i den försäkrades situation skulle ha insett föreliggande skaderisk. Det är möjligt att medveten nonchalans, av det slag som avses i 8 kap 11 § 1 st 2 men NFAL, anses vara medvetet risktagande även om den försäkrade inte har haft försäkringsskyddet i åtanke. Åtminstone bör det vara väsentligt att bedöma om en oförsäkrad person skulle ha agerat på samma sätt.³⁷

För de fall där medvetet risktagande verkligen har konstaterats, blir en särskild fråga vad som kan betraktas som en betydande risk i enlighet med 8 kap 11 § 1 st 2 men NFAL. Det anses vara svårt att ställa upp några bestämda riktlinjer i denna fråga. I någon mån måste det ha varit sannolikt att en skada skulle komma att inträffa och den potentiella skadan får inte vara bagatellartad. Trots att lagtexten egentligen inte ger något utrymme för det, ligger det nära till hands att vid bedömningen fästa vikt vid kostnadsaspekter och svårighet att förebygga skada.³⁸ Som ovan har nämnts ställs i allmänhet högre krav på företag än på privatpersoner avseende erfarenhet, omdöme och förtänksamhet.³⁹ Vidare ledning är svår att finna i frågan.

2.2.1.4 Innebörden av 8 kap 11 § 2 och 3 st NFAL

Ifrågavarande lagrum i NFAL likställer som ovan nämnts framkallande av försäkringsfall med förvärrande av skadan. Följden av detta är att försäkringsbolaget är fritt från ansvar i den utsträckning som det aktuella handlandet har påverkat skadeförloppet. Det finns således situationer där försäkringsbolaget bara delvis ersätter skadan. Detta kan exempelvis vara fallet om en skada har uppkommit utan att något handlande i enlighet med 8 kap 11 § 1 st NFAL har förelegat, men den försäkrade därefter har påverkat skadeförloppet för att därmed kunna få ut högre ersättning från försäkringen. För dessa fall utgår endast ersättning som motsvarar skadan som förelåg när den försäkrade ingrep.⁴⁰

Vad 8 kap 11 § 3 st NFAL medför är uppställande av krav på att det måste finnas särskilda föreskrifter i försäkringsvillkoren, för att försäkringsbolaget skall ha rätt att från

---

³⁷ Bengtsson, Bok 2, s. 263.

³⁸ Ibid.

³⁹ Prop. 2003/04:150 s. 466.

⁴⁰ Ibid s. 465.

försäkringsskyddet utesluta försäkringsfall som den försäkrade framkallat av vårdslöshet som inte är att anse såsom grov.⁴¹

2.2.2 GFAL

2.2.2.1 Inledning

I sak motsvaras 8 kap 11 § NFAL av bestämmelserna i 18 och 20 §§ GFAL⁴², men även 19 § GFAL var en del i företagsförsäkringens reglering av framkallande av försäkringsfall.⁴³

2.2.2.2 Innebörden av 18 - 20 §§ GFAL

Det har ansetts vara självklart att 18 – 20 §§ GFAL inte skulle täcka uppsåtligt framkallade skador, då det skulle vara ekonomiskt omöjligt och stå i uppenbar strid med samhällets intressen att ersätta sådana.⁴⁴ Enligt förarbetena rådde innan GFAL:s tillkomst den uppfattningen att försäkringsbolaget inte skulle ansvara för skador som vållades genom grov vårdslöshet. Att inte införa en dylik bestämmelse i lagtexten skulle därför ha medfört nackdelar ur det allmännas perspektiv, då det skulle försvaga de incitament som fanns till att vara rädd om annans egendom eller person. Därför undantog också 18 § GFAL försäkringsfall vållade av grov vårdslöshet från försäkringsskydd. Enligt 20 § GFAL, påverkades dock inte försäkringsbolagets ansvar när försäkringsfallet hade framkallats genom vårdslöshet som inte var att betrakta som grov. Det var således viktigt att skilja mellan vårdslöshet av grövre och lindrigare slag.⁴⁵ I och med att försäkringsbolagets ansvar inte påverkades av vårdslöshet som var av mer normalt slag, gav försäkringen skydd när det hade förekommit slarv som inte var att anse som grovt. Här var dock även GFAL dispositiv, till skillnad från motsvarande bestämmelser i Norge och Danmark, varför det fanns möjlighet att i försäkringsvillkoren föreskriva att försäkringsbolaget var fritt från ansvar även när enbart ringa vårdslöshet var för handen.⁴⁶ Det ansågs vara fullt tillbörligt att försäkringsbolaget skyddade sig genom vissa i avtalet uppräknade handlingar, även om dessa inte var framkallade genom grov vårdslöshet.⁴⁷ Bland annat för att det kommittén veterligt inte hade förekommit missbruk av avtalsfriheten i detta avseende, ansågs GFAL inte behöva vara av tvingande karaktär i Sverige.⁴⁸

---

⁴¹ Prop. 2003/04:150 s. 465.

⁴² Ibid, s. 465 f.

⁴³ 18 – 20 §§ GFAL:s lydelse citeras i Bilaga A punkt 3.

⁴⁴ Bengtsson, Försäkringsteknik och civilrätt (Bok 4), s. 61.

⁴⁵ SOU 1925:21 s. 92 f.

⁴⁶ DS 1993:30 s. 310.

⁴⁷ Bengtsson, Bok 4, s. 61.

⁴⁸ SOU 1925:21 s. 92 f.

3 AVTALSPARTS MORAL

3.1 Moralklausulen

3.1.1 Inledning

Försäkringsvilkorens allmänna bestämmelser undantar skador som vållas med uppsåt, eller genom grov vårdslöshet, från försäkringsskydd. Inskränkningen återfinns bland allmänna försäkringsvillkor och medför att skador vållade med uppsåt eller genom grov vårdslöshet inte ersätts från varken egendoms-, avbrotts- eller ansvarsförsäkring. Vid allrisk- och ansvarsförsäkring kompletterar även många försäkringsbolag detta undantag med en ytterligare begränsning i möjligheten att få ersättning från försäkringen.⁴⁹ I dessa försäkringars villkor återfinns nämligen moralklausulen som anknyter till 8 kap 11 § NFAL⁵⁰ och utesluter en form av medveten vårdslöshet, uppsåtliknande handlande, från försäkringsskydd.⁵¹ I övriga nordiska länder finns ingen motsvarighet till moralklausulen.⁵² På grund av moralklausulens samband med allrisk- och ansvarsförsäkring, redogörs kortfattat för dessa två försäkringstyper nedan innan vidare resonemang om klausulen tar vid.

3.1.2 Ansvarsförsäkring

Den allmänna ansvarsförsäkringen omfattar person- och sakskador. Enligt grundskyddet täcks däremot inte rena förmögenhetsskador. Ansvarsförsäkringen täcker såväl den försäkrades skadeståndsansvar enligt lag och praxis som överenskommelser i vissa försäkrade avtal.⁵³ Ansvarsförsäkringens främsta funktion är att ge den försäkrade skydd mot överraskningar som innebär skadeståndsansvar, men den har också en social funktion,⁵⁴ genom att den möjliggör att den skadelidande kan få ersättning för skadan som det hävdas att försäkringstagaren har vållat. Således är ansvarsförsäkringen ett avtal mellan försäkringsbolaget och försäkringstagaren, där försäkringsbolaget inom ramen för villkoren tar över ansvaret för eventuell skadeståndsskyldighet som kan komma att drabba försäkringstagaren. De standardvillkor som återfinns i ansvarsförsäkringen skall ge skydd åt åtskilliga företagartyper. Trots att riskexponeringen varierar utifrån respektive bransch, är

---

⁴⁹ Lagerström, Företagsförsäkring, s. 243 f och If, Kombinerad företagsförsäkring, Allmänna försäkringsvillkor K 708:12 1 januari 2006, Ansvarsförsäkring 6.5 Framkallande av försäkringsfall.

⁵⁰ Ullman, Försäkring och ansvarsfördelning, s. 219.

⁵¹ Lagerström, a.a., s. 243 f och Bengtsson, Bok 2, s. 102.

⁵² Bengtsson Bertil, Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden (Bok 5)– II försäkringsskyddet, s. 572.

⁵³ Ullman, Försäkring och ansvarsfördelning, s. 78 f.

⁵⁴ Lindgren, Runwall, Ansvarsförsäkring för företag, s. 7.

ansvarsvillkoren för alla branscher i princip likadant utformade. Skillnaden i riskexponeringen märks istället på premiesättningen.⁵⁵

3.1.3 Allriskförsäkring

Allriskförsäkringen ger försäkringsskydd för diverse egendomsskador som är att anse såsom plötsliga och oförutsedda.⁵⁶ Försäkringsskyddet avgränsas genom uppställande av undantag för somliga typer av skador, somliga orsaker till skador eller viss slags egendom. Således uppställs inga på förhand definierade skadehändelser. Allriskförsäkrings konstruktion är därför mycket okomplicerad och den täcker enkelt uttryckt egendomsskador på försäkrad egendom, så länge som försäkringsbolaget inte undantar skadan i villkoren och skadan är oförutsedd. På försäkringsmarknaden förekommer olika former av allriskförsäkring, men i allmänhet erbjuder alla ett mer långtgående skydd än vad den ordinära egendomsförsäkringen gör. Antingen ingår allriskförsäkringen i den kombinerade företagsförsäkringen, eller också tecknas den som ett tilläggsvillkor.⁵⁷

3.1.4 Moralklausulens införande i svensk försäkring

Moralklausulen infördes i svensk försäkring år 1958⁵⁸ och klausulen har ingen motsvarighet i de tidigare villkoren.⁵⁹ Vid tidpunkten för moralklausulens införande omfattades skador vållade genom grov vårdslöhet av ansvarsförsäkringen, bland annat för att en skadelidande inte hade möjlighet att få ersättning om den försäkrade saknade försäkringsskydd. Således ansågs det motiverat att ansvarsförsäkringen skulle gälla vid vållande, men inte vid skador som hade framkallats uppsåtligen. På grund därav var det inledningsvis vid uppsåtlig framkallade ansvarsförsäkringsfall, som moralklausulen var avsedd att tillämpas.⁶⁰ Klausulen utformades inledningsvis så att den från försäkringsskydd undantog skada som uppkom under sådana omständigheter att det för försäkringstagaren, eller hans arbetsledning, borde ha stått klart att skada skulle komma att inträffa.⁶¹ Genom att uttrycka det som att det borde ha stått klart, angavs att bedömningen av insikten hos den som hade varit försumlig skulle genomföras på ett objektivet sätt och inte bara utifrån vad som i den ifrågavarande situationen

---

⁵⁵ Lagerström, a.a, s 149 ff.

⁵⁶ Bengtsson, Bok 1, s. 13.

⁵⁷ Ullman, Försäkring och ansvarsfördelning, s. 70 f.

⁵⁸ Lagerström, a.a, s. 244.

⁵⁹ Faleborn, Allmänna försäkringsvillkor av år 1958 för ansvarighetsförsäkring, s. 20 f.

⁶⁰ Lagerström, a.a, s. 244.

⁶¹ Ibid.

kunde anses vara bevisat under övervägande om insikten hos densamme.⁶² Avsikten med 1958 års utformning av klausulen var således att undvika diskussioner om vad som vid en viss tidpunkt verkligen hade stått klart för försäkringstagaren eller hans arbetsledning.⁶³ Den väsentliga tiden för bedömningen av försäkringstagarens eller arbetsledningens insikt, var tidpunkten för den handling eller underlåtenhet som framstod som skadans orsak.⁶⁴

Som nämnts i avsnitt 2.2.2.2 undantog framkallandereglererna i GFAL sådana skador som hade framkallats uppsåtligt eller genom grov vårdslöshet från försäkringsskydd. Däremot upptog moralklausulen endast uppsåtligt framkallade skador. I kommentarerna till 1958 års ansvarsförsäkring förklaras att den valda formuleringen av undantaget avsåg att motsvara 18 § GFAL ifråga om uppsåt, men också att upphäva inskränkningen för särskilda fall enligt 19 § GFAL. Genom att formulera undantaget som att det borde ha stått klart för försäkringstagaren eller hans arbetsledning att skada skulle komma att inträffa föreligger, enligt kommentarförfattaren Arne Faleborn, ett handlande som har karaktären av uppsåt och det bör därför också behandlas som ett sådant. I en dylik situation var inte bara försäkringstagaren medveten om att handlandet skulle kunna medföra en skada, utan han var också införstådd med att hans handlande skulle resultera i skada. Moralklausulen ansågs vara tillämplig om bolaget kunde styrka att skada med sannolikhet, som gränsade till visshet, skulle komma att inträffa. Bolaget skulle också styrka att det för försäkringstagaren och hans arbetsledning, således inte för övriga anställda, borde ha stått klart att skadan skulle inträffa.⁶⁵

Trots att moralklausulen var tänkt att tillämpas restriktivt, omfattade den åtminstone skador som kunde tänkas vara orsakade med eventuellt uppsåt. I doktrinen återfinns dock åsikter om att även vissa skador som har framkallats av grov vårdslöshet omfattas av undantaget.⁶⁶

3.1.5 Moralklausulen idag

3.1.5.1 Inledning

Idag ser moralklausulen inte ut på samma sätt som när undantaget infördes i svensk försäkring. Dagens utformning innebär en vidgning i förhållande till den ursprungliga. Det är

---

⁶² If, Skadehandboken 2 – Ansvar, s. 146.

⁶³ Faleborn, a.a, s. 21.

⁶⁴ Bengtsson, Bok 5, s. 572.

⁶⁵ Faleborn, a.a, s. 21.

⁶⁶ Bengtsson, Bok 5, s. 572.

inte längre bara uppsåtsliknande skador som träffas av undantaget. Vad som undantas från försäkringsskydd idag är skador som med stor sannolikhet kommer att inträffa. Moralklausulen är fortfarande ett skydd mot åsidosättande av normala försiktighetsåtgärder, men den utgör en anledning till strängare bedömningar än tidigare.⁶⁷ Det bör främst vara yrkesmässiga fel som omfattas av moralklausulens tillämpning. Den utformning av klausulen som försäkringsbolagen har valt, ligger inte särskilt långt ifrån begreppet grov vårdslöshet.⁶⁸

3.1.5.2 Moralklausulens utformning

Hur moralklausulen ser ut skiljer sig åt mellan olika försäkringsbolags villkor. Trots dessa åtskillnader, torde syftet med villkoren vara ungefär detsamma. Bertil Bengtsson, professor i rättsvetenskap och före detta justitieråd, skriver att han får intrycket av att försäkringsbolagen inte fullt ut har insett betydelsen av att undantagsformuleringarna skiljer sig åt.⁶⁹ Trots olikheterna i utformning, bör varje moralklausul avse skada som uppkommer under sådana omständigheter att försäkringstagaren eller hans arbetsledning borde/måste ha insett att skada uppenbarligen eller med stor sannolikhet skulle komma att inträffa.⁷⁰ Det rör sig således om situationer där en företagare eller hans arbetsledning måste ha insett eller borde ha insett att skaderisken var betydande, men har underlåtit att göra något åt denna risk.⁷¹ Vad som i första hand ämnas uteslutas från försäkringsskyddet är fall där den försäkrade har handlat mot bättre vetande. Det handlar ofta om rena missbruk av försäkringen.⁷² Värt att understryka är att moralklausulen uttryckligen bara nämner försäkringstagaren och hans arbetsledning.⁷³ Med arbetsledning förstås personer som ingår i företagets ledande organ och därmed kan identifieras med den försäkrade.⁷⁴ Vid tolkning av begreppet arbetsledning finns anledning till försiktighet, eftersom det inte är säkert att exempelvis en förman ingår i arbetsledningen ifråga om stora företag.⁷⁵ Om grova övertramp görs av anställd som inte tillhör arbetsledningen, är slutsatsen av ovanstående att moralklausulen inte blir tillämplig.⁷⁶

Ibland står det i försäkringsvillkoren att handlande eller underlåtenhet som har inneburit en betydande risk för att en skada skall komma att inträffa undantas från försäkringsskydd, om

---

⁶⁷ Lagerström, a.a, s. 244 f.

⁶⁸ Ibid, s. 245.

⁶⁹ Bengtsson, Bok 2, s. 102.

⁷⁰ Bengtsson, Bok 1, s. 39.

⁷¹ Bengtsson, Bok 2, s. 114.

⁷² Bengtsson, Bok 1, s. 39.

⁷³ Lagerström, a.a, s. 246.

⁷⁴ Ullman, Försäkring och ansvarsfördelning, fotnot s. 219.

⁷⁵ If, Skadehandboken 2 – Ansvar, s. 146.

⁷⁶ Lagerström, a.a, s. 246.

inte den försäkrade kan visa att varken han själv eller hans arbetsledning har varit medveten om eller borde ha varit medveten om risken för skada. Inledningsvis var, som ovan nämnts, tanken att utesluta uppsåtligt handlande från försäkringsskyddet, men som dagens formuleringar av moralklausulen ser ut finns av allt att döma en vilja att från skyddet också undanta skador som har orsakats på grund av stor nonchalans.⁷⁷ Genom att uttrycka det som att försäkringstagaren eller hans arbetsledning borde ha insett skaderisken, istället för att uttrycka det som att försäkringstagaren eller hans arbetsledning måste ha insett, tar dock försäkringsbolagen undantaget ännu längre än till att omfatta uppsåtliknande och nonchalant handlande. Att uttrycka det som att någon borde ha insett risken för skada medför nämligen att vi har att göra med ett ordinärt culpakrav, vilket innebär att försäkringstagaren eller hans arbetsledning inte ens behöver ha handlat med nonchalans. Det är fullt tillräckligt att agerandet har varit tanklöst.⁷⁸ Ifrågavarande formulering innebär således att försäkringen inte ger skydd i situationer där försäkringstagaren bara har varit ouppmärksam, vilket är mindre lyckat. Det stämmer bättre med avsikten att använda en formulering som uttrycker att försäkringstagaren måste ha insett.⁷⁹ Genom formuleringar vilka undantar skador som med stor sannolikhet kommer att inträffa krävs än mindre oaktsamhet från försäkringstagaren, jämfört med formuleringar som undantar skador vilka försäkringstagaren borde ha insett skulle inträffa, för att försäkringsskydd skall utebli. Sannolikhetsformuleringen anses bara i särskilda fall vara förenlig med tvingande regler inom konsumentförsäkringen, men inom företagsförsäkringen har den däremot ansetts tillåten och är här vanligt förekommande.⁸⁰

Noteras skall, enligt Bertil Bengtsson, att en skadelidande bör tänka på vad ett åberopande av nonchalans eller liknande hos skadevållaren kan resultera i. Åtminstone för de fall där moralklausulen har formulerats så att den täcker situationer där det borde ha stått klart att en skada sannolikt skulle inträffa, bör försäkringsbolaget kunna stödja sig på klausulen vid nästan alla påståenden om culpa. Särskilt hårt blir det för den skadelidande om den försäkrade skall visa att han inte borde ha insett skaderisken, eftersom bolaget och den försäkrade kan ha skilda intressen i skadeståndstvisten samtidigt som bolaget skall företräda den försäkrade gentemot den skadelidande enligt försäkringsvillkoren. Bengtsson menar att försäkringsbolag nog inte utnyttjar moralklausulen på detta sätt för att undgå ansvar, men utformningen öppnar åtminstone möjligheten och det finns därför anledning att ompröva villkor med denna

---

⁷⁷ Bengtsson, Bok 2, s. 102.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Bengtsson, Bok 1, s. 39.

⁸⁰ Bengtsson, Bok 2, s. 102.

formulering.⁸¹ Åtminstone när undantaget utformas som en presumtion för att den försäkrade borde inse skaderisken är det även tveksamt om moralklausulen ens är förenlig med NFAL.⁸²

3.1.5.3 Undantagets tillämplighet mot medförsäkrad

I samband med diskussioner kring olika utformningar av moralklausulen, bör ifrågasättas huruvida klausulen kan tillämpas gentemot annan försäkrad än den som har visat dålig moral. Svaret på frågan är oklart, men i försäkringsvillkor förekommer formuleringar som medför att klausulen är tillämplig mot annan försäkrad än den som har framkallat försäkringsfallet.⁸³ Försäkringsjurist Christer Skagerberg, som dagligen kommer i kontakt med undantaget i sitt arbete, har aldrig varit med om att fråga om klausulens tillämplighet mot annan försäkrad har uppkommit. Han menar dock att det vore märkligt om inte undantaget skulle drabba alla försäkrade och att det således torde vara tillåtet att använda sig av ifrågavarande begränsning i villkoren.⁸⁴ Denna åsikt får även stöd av Bertil Bengtssons uttalande om att en skada faller utanför försäkringsbolagets ansvar oavsett vem som gör anspråk på försäkringsersättningen, om undantaget kan tillämpas på ifrågavarande skada.⁸⁵ Att många bolag inte använder en formulering som upptar klausulens verkan mot andra försäkrade kan, enligt Skagerberg, bero på att sådana situationer är så sällsynt förekommande att frågan inte ses som ett problem.⁸⁶

En situation där moralklausulen inte åberopas gentemot en annan försäkrad är dock ett skadefall hos If Skadeförsäkring, där en entreprenör utför arbete på en kommunägd skolbyggnads tak. Kommunen förpliktat entreprenören att teckna försäkring som säkerhet, varför en allriskförsäkring för entreprenad tecknas. Byggherren, kommunen, är medförsäkrad och har ett eget förhållande till försäkringsbolaget. Arbetet utförs i juli månad. På fredag eftermiddag går arbetarna hem utan att täcka över taket, trots att risken för regn är stor vid denna tid på året. Det regnar under helgen och byggnaden fuktskadas. Bolaget tillämpar moralklausulen och avböjer skada, med hänvisning till bland annat att den noggranne entreprenören förstår att risken för regn är stor vid denna årstid. Moralklausulen tillämpas dock bara mot entreprenören, eftersom det medförsäkrade kommunen inte har varit inblandad i beslutet att lämna platsen utan att täcka över taket, varför kommunen får ersättning.⁸⁷

---

⁸¹ Bengtsson, Bok 3, s. 189.

⁸² Bengtsson, Bok 2, s. 342.

⁸³ Se exempelvis If:s moralklausul, Bilaga B.

⁸⁴ Skagerberg, Telefonintervju.

⁸⁵ Bengtsson, Bok 1 s. 39 f.

⁸⁶ Skagerberg, a.a.

⁸⁷ Ullman, Intervju.

3.1.5.4 Moralklausulens syften

Moralklausulen var inledningsvis ett resultat av strävan efter ett komplement till vissa liberaliseringar som hade införts vid denna tid, framförallt angående reparationsåtgärder som medförde byggnadsskador. Ett av syftena med att införa moralklausulen var att öppna möjligheten att från försäkringsskydd undanta skador orsakade av uppenbart åsidosättande av normala försiktighetsåtgärder.⁸⁸ Moralklausulen motiveras också av preventionssynpunkter.⁸⁹ Det har exempelvis gjorts gällande att företagare, som innehar en ansvarsförsäkring, genom att förlita sig på försäkringsskyddet ges incitament att spara tid och kostnader i arbetet. Företagaren skulle nämligen genom försäkringsskyddet kunna bli mindre uppmärksam och ha mindre översyn över sina arbetstagare än annars.⁹⁰ Såväl reglerna om framkallande av försäkringsfall, som moralklausulen, verkar i skadeförebyggande riktning.⁹¹

Som ovan nämnts finns i all försäkring ett gemensamt krav på ovisshet om huruvida en skada kommer att inträffa eller inte. Normalt är tidpunkten för försäkringsavtalets ingående utgångspunkt för när ovisshet skall föreligga, men ifråga om ansvarsförsäkring har försäkringstagaren klara förutsättningar för att själv påverka inträffandet av skadehändelser. I viss mån kan han också påverka skadeförloppets utveckling. Stundom har försäkringstagaren möjlighet att undgå skador genom att prioritera säkrare arbetssätt. Vad som eftersträvas genom moralklausulen är att skjuta på tidpunkten för ovissheten om skadetillfället,⁹² så att den väsentliga tiden för bedömningen av försäkringstagarens eller arbetsledningens insikt är tidpunkten för företagande av den handling eller underlåtenhet som synes vara skadeorsak.⁹³

Det framhålls att moralklausulen inte skall tillämpas på merparten av de skador som uppstår. Den skall snarast fungera som en säkerhetsventil vid flagranta fall och inte uppfattas som riktad mot lojala försäkringstagare. Det ligger istället i de lojala försäkringstagarnas intresse att moralklausulen återfinns i försäkringsvillkoren, eftersom det vore oskäligt att normalt försiktiga försäkringstagare skulle behöva betala för skador som ett fåtal andra försäkringstagare har vållat mot bättre vetande. Det skulle dessutom vara ännu mer oskäligt om den som har vållat en sådan skada skulle kunna erbjuda sina tjänster billigare, på grund av

---

⁸⁸ Lagerström, a.a, s. 244.

⁸⁹ Bengtsson, Bok 1, s. 39.

⁹⁰ Bengtsson, Bok 5, s. 318.

⁹¹ Roos, Ersättningsrätt och Ersättningssystem, s. 248.

⁹² Lagerström, a.a, s. 246.

⁹³ Bengtsson, Bok 5, s. 572.

att denne tänker fullgöra sina åtaganden genom handlande som han vet kommer att medföra skada.⁹⁴ Moralklausulen syftar således till att undvika påtagligt missbruk av försäkringen samt att undanta uppenbara fall där försäkringstagaren eller hans arbetsledning har handlat mot bättre vetande. Det spelar ingen roll om handlandet beror på likgiltighet, okunnighet eller om det är ett försök att uppnå kommersiella fördelar på försäkringskollektivets bekostnad.⁹⁵ Moralklausulen syftar även till att upprätthålla god affärsmoral, som utvecklas vidare nedan.

3.1.5.5 Moralklausulens inverkan på affärsmässiga risker

Ifråga om affärsmässiga risker kan försäkringsskyddet ha en ofördelaktig effekt på den försäkrades förhållningssätt till risken för att drabbas av skadeståndskrav eller reklamationer. Det finns en så kallad moralisk risk.⁹⁶ Denna risk anses vara särskilt svår att komma tillrätta med och beror på försäkringsskyddets inflytande på försäkringstagarens handlande.⁹⁷ Det handlar om att försäkringstagare med dålig affärsmoral utnyttjar försäkringen i spekulativt syfte och utifrån detta anpassar sin verksamhetsinriktning. När försäkringstagaren saknar motiv att undvika att den försäkrade risken realiserar, anses det ibland föreligga en renodlad moralisk risk. De skador som drabbar tillverkande företag medför normalt problem, som exempelvis skadade affärsrelationer eller försämrade good will. Försäkringsbolaget kan vilja göra en affärsmoralisk bedömning av försäkringen, om det kan förutses att försäkringstagaren saknar incitament att hindra uppkomsten av dylika problem. Såväl underlåtna kvalitetskontroller som medvetet risktagande i samband med varuleveranser, är exempel på sådant som härleds till den moraliska risken. En företagare kan i sina affärsrelationer frestas att söka uppnå kommersiella fördelar av den ekonomiska säkerhet som försäkringen medför.⁹⁸ Bolaget måste också beakta den risk som finns för att den skadelidande och den försäkrade frestas till att göra upp med varandra utan att det kommer till försäkringsbolagets kännedom för att skaffa sig fördelar på bolagets bekostnad. Vi har då att göra med så kallade moral hazards. I allvarliga fall kan det röra sig om försäkringsfall som är helt konstruerade och som den försäkrade inte alls har vållat. I andra fall kan det röra sig om att omständigheterna friserar för att skadan skall falla inom ramen för försäkringen.⁹⁹ För att försäkringsbolaget skall kunna skydda sig mot den moraliska risken finns bland annat moralklausulen.¹⁰⁰

---

⁹⁴ Faleborn, a.a, s. 20.

⁹⁵ Lagerström, a.a, s. 246.

⁹⁶ Ullman, Försäkring och ansvarsfördelning, s. 92 f.

⁹⁷ Bengtsson, Bok 4, s. 40.

⁹⁸ Ullman, Försäkring och ansvarsfördelning, s. 92.

⁹⁹ Lagerström, a.a, s. 154.

¹⁰⁰ Ullman, Försäkring och ansvarsfördelning, s. 92 f.

3.1.6 Moralklausulen i praxis

Av intresse för att utreda moralklausulens tillämpningsområde är studier av praxis på området. Det finns utlåtanden från den numera nedlagda Skadeförsäkringens Villkorsnämnd, SkVN. I ett nämndutlåtande äger försäkringstagaren, som bedriver byggnadsrörelse, en fastighet i vilken lokaler hyrs ut för förvaring av fiberduksrullar. I den lokal där rullarna förvaras ska målningsarbeten utföras på fönstren, varför fönsterbågarna monteras av. Det regnar samma dag som nedmontering sker, dock inte just under nedmonteringen. Ingen förtäckning av fönsteröppningar görs. Senare samma dag vänder vinden och det regnar in, varför fiberduksrullarna skadas. Arbetsledningen har underlåtit att ge instruktion om att fönsteröppningar skall täckas. Försäkringsbolagets moralklausul är utformad så att den undantar situationer där det borde ha stått klart att skada skulle komma att inträffa. Nämnden menar att det för undantagets tillämplighet inte räcker att det med hänsyn till omständigheterna har framstått som möjligt, eller till och med troligt, att skadan skulle uppstå. Villkoret avser inte medvetet risktagande hos försäkringstagaren. Istället kräver utformningen av villkoret att det närmast har framstått som oundvikligt att skadan skulle uppstå. Nämnden påpekar att regnet startade efter nedmontering och att vinden vände. Arbetsledningen kunde inte ha förutsett detta, även om det fanns anledning att ta det med i beräkningarna. Att skadan skulle uppstå borde inte ha stått klart för arbetsledningen.¹⁰¹

Vid två månaders rörinstallationsarbete används en flyttbar arbetsbänk, vilken placeras ungefär tre meter från ifrågavarande byggnads glasrutor. Bänken flyttas sedan under arbetet. Vid kapning och slipning av rör uppstår gnistregn som träffar oförtäckta glasrutor. Även om arbetsledningen ser att gnistor träffar glaset, tänker de inte på att de kan bli skadade. En månad senare visar sig skador på 75 rutor. Nämnden anser att skadorna har uppkommit under sådana omständigheter att det borde ha stått klart att skador skulle komma att inträffa.¹⁰²

En vinterdag ramlar en person och bryter handlederna, på grund av att snö och is har orsakat svår halka. I området för skadeplatsen har kommunen sänkt sin ambition för vinterväghållning och snödjupet måste vara minst sex centimeter för att snöröjning skall företas. Gångbanor och övergångsställen hålls dock halkfria. På skadeplatsen har snöröjning och sandning, till följd av det kommunala beslutet, inte utförts. Moralklausulen anses inte vara tillämplig, trots att

---

¹⁰¹ SkVN 109/1983.

¹⁰² SkVN 27/1974. Se Lagerström, a.a, s 248 f.

den sänkta ambitionsnivån har ökat risken för halkolyckor. Tre av nämndens tio ledamöter är dock skiljaktiga och anser att det borde ha stått klart att skada skulle komma att inträffa.¹⁰³

En försäkringstagare får i uppdrag att med skärbrännare avlägsna en byggnads balkongfronter. Försäkringsbolaget anför att både arbetsledning och arbetare innan arbetets start blir upplysta om att stor försiktighet måste iakttas för att skärningsarbetet inte skall orsaka fönsterskador. Försäkringstagaren förklarar att svetsstänk skall riktas utifrån balkongerna, men i övrigt vidtas enligt bolaget inga säkerhetsåtgärder. Skador uppstår på ett 30-tal fönsterglas genom att svetsstänk studsar på byggnadsställningen och träffar fönstren. När detta upptäcks vidtar försäkringstagaren skyddsåtgärder genom att täcka över fönstren. Nämnden menar att den sannolikhetsbedömning, som ifrågavarande moralklausul förutsätter, sällan är enkel och okomplicerad. Inslagen av osäkerhet är stora även i detta fall, men omständigheterna medför att undantaget kan tillämpas. Balkongerna hade kunnat avlägsnas på ifrågavarande sätt utan att orsaka skador, men hänsyn måste tas till den skaderisk som uppstår på grund av byggställningarna. Att hela 30 fönsterglas skadas tyder på att skaderisken är ytterst påtaglig. Dessutom har huvudentreprenören uppmanat till försiktighet. Om arbetet utförs utan skyddsåtgärder, talar övervägande skäl för att arbetsledningen borde ha insett att skadan med stor sannolikhet skulle komma att inträffa.¹⁰⁴

En försäkringstagare som entreprenör lägger ett isolerat bärande plåtyttertak på en tillbyggnad till en affärsbyggnad. När bärande plåtinnertak har monterats faller stora mängder snö. Snön tas inte bort från taket när läggning av isolering och tätskikt görs på innertaket. Vattenskador uppstår på såväl den ursprungliga byggnaden som tillbyggnaden när lokalerna i byggnaden värms upp och snön därmed smälter. I nämndens utlåtande framkommer att skadan, i enlighet med villkoren, har uppkommit under sådana omständigheter att det borde ha stått klart att skadan med stor sannolikhet skulle komma att inträffa. Moralklausulen är tillämplig.¹⁰⁵

Skadeförsäkringens Villkorsnämnd har också prövat ett fall där försäkringstagaren, en saneringsfirma, utför entreprenadarbete på tre höghus. Detta arbete består bland annat i demontering av balkongräcken med hjälp av kapmaskin. Enligt försäkringsbolaget får arbetsledningen, i samband med arbetets start, instruktioner om hur arbetet skall utföras.

---

¹⁰³ SkVN 131/1987. Se Lagerström, a.a, s. 248.

¹⁰⁴ SkVN 4/1987.

¹⁰⁵ SkVN 85/1995.

Fönster täcks inte för, men kapmaskinens stråle riktas från fönsterrutorna. Arbetet pågår i flera månader utan närmare undersökning av rutorna. Sedan upptäcks att alla rutor i de två höghus som arbetet hittills har utförts på har fått skador, orsakade av kapmaskinen. Härefter ändrar försäkringstagaren sitt arbetssätt så att inga ytterligare skador uppstår. Bolaget menar att försäkringstagaren inte företar några skyddsåtgärder. Det hade varit enkelt att täcka för fönstren. I enlighet med försäkringsvillkoren anser nämnden att försäkringstagaren eller hans arbetsledning borde ha förstått att skada med stor sannolikhet skulle komma att inträffa.¹⁰⁶

En försäkringstagare, som bedriver måleriverksamhet, målar om ett hus. Arbetet utförs mellan kl.7 och kl.13 en dag i oktober. Fabrikantens uppgifter anger att torktiden för färgen är en timma vid 23 grader och 50 % relativ luftfuktighet. I SMHI:s prognos anges att Västra Götaland vid middagstid skall drabbas av regn och att måttlig till frisk vind från syd eller sydväst samt förutsätter mulnande och eftermiddagsregn. En halvtimme innan målandet avslutas börjar det duggregna. Kl.15 är det skyfall och blåst, varför färg rinner ner på fönster, balkonger och ett torg. Förbipasserande privatpersoner får färgstänk på sina kläder. Bolagets åsikt är den att försäkringstagaren klart borde ha insett att färgen inte skulle ha torkat till eftermiddagen, medan försäkringstagaren anser att skadan orsakas av skyfallet och blåsten samt att färgen borde torka på två timmar. Nämnden anser att moralklausulen inte kan tillämpas eftersom SMHI:s prognos knappast har givit försäkringstagaren anledning att räkna med hård vind och skyfall. Därför saknas grund för att den försäkrade eller hans arbetsledning borde ha insett att skadorna uppenbarligen eller med stor sannolikhet skulle komma att inträffa.¹⁰⁷ I samband med detta fall kan nämnas att ifråga om entreprenörer måste, enligt If Skadeförsäkrings skadehandbok, SMHI:s specialtjänst ”Byggväder” ha nyttjats för att en väderleksskada skall anses vara oförutsedd. Anledningen till detta är att en sådan prognos har mycket högre tillförlitlighet, 80 till 85 %, och ger entreprenören all den information som krävs för att han skall kunna planera arbetet utifrån aktuella väderförhållanden.¹⁰⁸

I ett annat nämndutlåtande anlitas ett rörföretag för leverans och läggning av golvvärmerör i betongplatta. Samma vinterdag som försäkringstagaren lägger golvvärmerören, sätter han också dessa under tryck med vatten utan frostskydd. Nästa dag konstateras att värmerören har frusit sönder. I lägningsanvisningarna till rören anges att vattnet inte får frysa och att glykol

---

¹⁰⁶ SkVN 10/1991.

¹⁰⁷ SkVN 11/1992.

¹⁰⁸ Wiese, Försäkring vid fel i entreprenad, s. 31.

skall tillsättas, eller rören lämnas tomma, vid frysrisk. I fallet diskuteras huruvida skadan skall ersättas från befintlig allrisk- och ansvarsförsäkring. Nämnden finner att skadan inte kan anses vara oförutsedd i enlighet med villkoren i allriskförsäkringen. Utredningen sägs inte heller ge fog för att tillämpa moralklausulen i denna försäkring, i och med att undantaget är formulerat så att försäkringen inte täcker en inträffad skada om den försäkrade eller hans arbetsledning borde ha insett att skada uppenbarligen skulle komma att inträffa. Däremot menar nämnden att moralklausulen i ansvarsförsäkringen är tillämplig. Således anser nämnden att skadan har uppkommit under sådana omständigheter att det borde ha stått klart att skada med stor sannolikhet skulle komma att inträffa.¹⁰⁹ Begreppet oförutsedd skada behandlas i avsnitt 6.

3.2 Lojalitet

3.2.1 Inledning

Moralklausulen handlar framförallt om att vara lojal mot sin motpart, varför det är motiverat att leta utgångspunkter som kan vara till nytta för ämnet i andra källor om lojalitet. Enligt svensk rätt skall en avtalspart visa hänsyn gentemot sin motpart. De konkreta uttryck som visar detta inbegrips i lojalitetsprincipen. En part som utför en avtalad prestation har inte alltid gjort tillräckligt genom att utföra det som uttryckligen har avtalats, ty avtalsförhållandet anses medföra en skärpt allmän aktsamhetsplikt utan att det är explicit uttryckt. En part kan även kräva att motparten uppfyller biförpliktelser, som ofta benämns lojalitetsplikter i doktrinen. Lojalitetsplikterna utgörs av exempelvis klagörande-, informations- och upplysningsplikt.¹¹⁰

3.2.2 Utmost good faith

I den engelska rätten tar sig frågorna om moral uttryck i begreppet utmost good faith. I förhållandet mellan försäkringsbolaget och försäkringstagaren har försäkringstagaren en fördelaktig position, eftersom han vet alla detaljer kring den risk han vill försäkra sig mot.¹¹¹ Bolaget baserar till stor del sin bedömning på information som uppges av försäkringstagaren. I försök att komma tillrätta med problemet skapades en moralisk förpliktelse, good faith,¹¹² vilket kan ses som motsvarigheten till den nordiska lojalitetsplikten.¹¹³ Förpliktelsen innebär en skyldighet att uppges all information som kan vara av betydelse för riskbedömningen och

---

¹⁰⁹ SkVN 37/1992.

¹¹⁰ Holm, Den avtalsgrundande lojalitetsplikten – en allmän rättsprincip, s. 2 f.

¹¹¹ The Institute of Insurance Brokers, https://vault2.secured-url.com/iib/encyclopeadia_item.asp?encyclopedia_id=190%20.

¹¹² Hanson, Henley, All risks property insurance, s. 7.

¹¹³ Holm, a.a, s. 52 f.

avtalets ingående. Denna förpliktelse sträcker sig längre än normala skyldigheter och innebär en plikt att inte aktivt vilseleda motparten med felaktig information.¹¹⁴ Av angivna orsaker har främst försäkringstagaren att uppfylla den moraliska förpliktelsen, men även försäkringsbolaget har att iaktta densamma. Bolagets skyldighet ligger exempelvis i att förfara sanningsenligt under avtalsförhandling, att informera försäkringstagaren om specifika villkor eller åtaganden som inverkar på försäkringsskyddet samt att meddela honom villkorsändringar som aktualiseras vid förnyelse av försäkringen.¹¹⁵

Grunderna i utmost good faith tillkom i common law under 1800-talet och kodifierades i ”Marine Insurance, Act 1906”. Även om namnet indikerar tillämplighet på enbart sjöförsäkring, kan principerna appliceras även på andra försäkringar. I dessa bestämmelser sägs bland annat att om inte den moraliska förpliktelsen iakttas av en part, kan motparten frångå avtalet.¹¹⁶ Alla förhållanden som uppges fram tills dess att avtal har ingåtts, måste vara sanningsenliga.¹¹⁷ Skyldigheten föreligger rimligtvis även under hela försäkringsavtalets löptid.¹¹⁸ I engelsk praxis har framkommit att försäkringstagarens våghalsiga återgivande av förhållandena i ett försäkringsfall kan vara att anse som ett brott mot utmost good faith.¹¹⁹ Brott mot utmost good faith, så kallat non-disclosure, kan vara för handen när endast en av avtalsparterna känner till en viss omständighet. Om den andra parten hade känt till denna omständighet, hade han antingen avstått från att ingå avtalet eller krävt bättre villkor.¹²⁰

Anders Holm, lektor vid Linköpings universitets avdelning för rätt och rättsfilosofi, framför att det är vanligt att begreppet good faith uppdelas i subjektiv och objektiv good faith. Vid subjektiv good faith, beaktas vad en part vid en viss tidpunkt kände till eller borde ha känt till. I Sverige är troligen begreppet god tro det som närmast motsvarar subjektiv good faith. Objektiv good faith representerar avtalsparters obligationsrättsliga beteendestandarder och ger uttryck för bland annat hederlighet, uppriktighet och lojalitet. Det är den objektiva varianten som till viss del motsvaras av den nordiska lojalitetsplikten.¹²¹

---

¹¹⁴ Hanson, Henley, a.a, s. 7.

¹¹⁵ The Institute of Insurance Brokers, https://vault2.secured-url.com/iib/encyclopeadia_item.asp?encyclopedia_id=190%20.

¹¹⁶ Hanson, Henley, a.a, s. 7 f.

¹¹⁷ Ibid, s. 13 f.

¹¹⁸ Ibid, s. 63.

¹¹⁹ Ibid, s. 64.

¹²⁰ The Institute of Insurance Brokers, https://vault2.secured-url.com/iib/encyclopedia_popup.asp?title=Non-disclosure.

¹²¹ Holm, a.a, s. 53.

4 IDENTIFIKATION

4.1 Inledning

Det behöver inte alltid vara den försäkrade som har brutit mot en biförpliktelse. En möjlighet är att någon annan som representerar honom, exempelvis en anställd, eller som kan anses vara förenad med honom, till exempel en förmyndare, har ett beteende som resulterar i en överträdelse av biförplikelsen. I och med att en juridisk person som sådan inte kan handla är det fysiska personer som kan vara representanter för, eller förenade med, den försäkrade. I sådana fall blir frågan om representantens beteende får samma betydelse för försäkringsbolagets ansvar, som den försäkrades beteende hade haft i samma situation. Vad vi har att göra med här är frågan om identifikation.¹²² Bestämmelsen om identifikation angående framkallande av försäkringsfall återfinns i det dispositiva lagrummet 8 kap 14 § NFAL.¹²³

4.2 Tillämpning av identifikation

I och med att identifikationsbestämmelsen i 8 kap 14 § NFAL reglerar fall som avses i 8 kap 11 § NFAL, styrs framkallande av försäkringsfall av denna bestämmelse.¹²⁴ Denna dispositiva regel infördes eftersom det ansågs vara praktiskt att lagstadga ett minimum av identifikation som försäkringsbolagen kunde tänkas föreskriva villkoren.¹²⁵ Då stadgandet är ett minimum kan kretsen vars handlande likställs med den försäkrade vidgas. Det är exempelvis möjligt att med den försäkrade likställa alla anställda eller medhjälpare som anlitas till den försäkrade verksamheten. Alltför långtgående identifikation kan dock komma att jämkas med stöd av 36 § avtalslagen. Med anställda i ledande ställning i lagens mening menas i första hand verkställande direktör, oberoende av huruvida denne är firmatecknare, samt platschef eller personer som fungerar som sådan. Det följer av allmänna civilrättsliga principer att personer i organställning för företaget identifieras med detta, varför dessa inte särskilt nämns.¹²⁶

Förekomsten av rättspraxis angående identifikationsfrågorna är sparsam. Det har därför varit det som sagts i doktrinen som har fått avgörande betydelse för i vilka fall identifikation kommer ifråga. I de åsikter som ges uttryck för i doktrinen uppvisas grundläggande meningsskiljaktigheter hos författarna. Somliga har velat tillämpa allmänna rättsgrundsatser

---

¹²² Hellner, a.a, s. 288.

¹²³ Lagrummets lydelse citeras i Bilaga A punkt 2.

¹²⁴ Bengtsson, Bok 2, s. 346.

¹²⁵ Prop. 2003/04:150 s. 215.

¹²⁶ Bengtsson, Bok 2, s. 347.

om medhjälparens ansvar vid kontraktförpliktelsers fullgörande. En sådan tillämpning medför att identifikationen sträcker sig förhållandevis långt i och med att en part normalt ansvarar för sina medhjälparens fel. Andra är av en annan åsikt och menar att biförpliktelseerna inte är några verkliga förpliktelser. Jan Hellner, civilrättsprofessor och rättsvetenskaplig författare, menar att denna åsikt är tvivelaktig utan tillägget om att biförpliktelseerna är individualiserade företeelser på vilka allmänna principer om medhjälparens ansvar inte gärna kan tillämpas.¹²⁷

4.3 Identifikationsteorier

För att avgöra identifikationsfrågan vid framkallande av försäkringsfall har uppställts två principer. En av dessa är riskbegränsningsteorin som innebär att försäkringsbolagets risk begränsas av skador som har framkallats uppsåtligt eller av grov vårdslöshet av den försäkrade eller den som är ägare till försäkrad egendom eller på liknande sätt är intressent. Bolagets ansvar är begränsat ifråga om alla som på liknande sätt som intressenten är att se som riskfigurer. Den försäkrades organisation saknar betydelse för bolagets ansvar. Enligt den andra principen, förverkandeteorin, bör förlust av försäkringsersättning ses som en påföljd som beror på moraliska och allmänpreventiva skäl. Det bör bara vara när den försäkrade själv har brutit mot biförpliktelsen som påföljden aktualiseras. Identifikation skall ske i begränsad omfattning ifråga om såväl olika typer av biförpliktelser som olika slags representanter.¹²⁸

Vilken av de ovannämnda teorierna som bör tillämpas är oklart. Många förespråkar nog ett mellanting av de båda. Teorierna ger uttryck för skäl som talar för och emot tillämpning av identifikation. Lagtexten ger inte stöd för en generell lösning.¹²⁹ Teorierna bör vara anvisningar i undantagsfall, då de är så generella att de inte kan vara avgörande vid alla gränsdragningsproblem.¹³⁰ Enligt Hellner är det ovisst om riskbegränsningsteorin generellt ger uttryck för något särskilt viktigt intresse för bolaget när ansvaret utformas. Samtidigt ifrågasätts förverkandeteorin, då den medger uteslutande av identifikation i så stor utsträckning att den möjligen inte uppfyller preventionshänsynen. GFAL:s förarbeten tyder på att lagstiftaren har haft för avsikt att begränsa identifikationen i framkallandefallen och således verkar förverkandeteorin främst vara att förespråka.¹³¹

---

¹²⁷ Hellner, a.a., s. 289.

¹²⁸ Ibid, s. 289 ff.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid, s. 293.

¹³¹ Ibid, s. 290 f.

5 BEVISBÖRDAN I FÖRETAGSFÖRSÄKRINGEN

5.1 Inledning

När en skada anmäls uppstår ofta bevisfrågor. Dessa är av olika slag,¹³² men kan exempelvis beröra huruvida en händelse som försäkringen omfattar föreligger.¹³³ Begreppet bevisbörda innefattar vem av parterna som belastas med bevisbördan och hur stark bevisning som krävs. Vem som skall ha bevisbördan,¹³⁴ vilken part som bär risken för ett faktums existens,¹³⁵ för en viss omständighet är inte helt självklart.¹³⁶ Det beror delvis på att ordet bevisbörda inte återfinns i lagtexten, varför principer och praxis blir vägledande för bevisbördans placering.

5.2 Bevisbördans placering och något om beviskrav

Hur bevisbördan skall fördelas kan bestämmas enligt olika principer och en fråga är huruvida dessa kan avtalas bort. Tanken är att avtal i bevisfrågor skall accepteras, så länge bevisbördan ansluter till en dispositiv civilrättslig regel.¹³⁷ Som huvudregel förhåller det sig annars så att försäkringstagaren har bevisbördan för att en händelse som aktualiserar försäkringsbolagets ansvar föreligger.¹³⁸ Samma utgångspunkt för bevisbördans placering återfinns också i exempelvis den danska doktrinen.¹³⁹ Professor Bengt Lindell skriver att praxis till viss del ger stöd för att bevisbördan anses följa indelningen i huvudregler och undantagsregler, som återfinns i försäkringsavtalet. Därigenom bär försäkringstagaren bevisbördan för fall som omfattas av huvudregler, medan försäkringsbolaget har bevisbördan för fall som omfattas av undantagsbestämmelser.¹⁴⁰ Generellt ställs inte höga krav på bevisningen från försäkringstagarens sida, bland annat för att möjligheterna till bevisning ofta försämras på grund av försäkringsfallet. En annan anledning är hänsynen till de lojala försäkringstagarna. Vid sidan om denna hänsyn måste dock beaktas betydelsen av att förhindra bedrägerier och obefogade anspråk.¹⁴¹ Beviskravet hos försäkringstagaren är det att bevisning som gör det mer sannolikt att ett försäkringsfall föreligger, än att så inte är fallet, skall presenteras.¹⁴²

---

¹³² Hellner, a.a, s. 180.

¹³³ Ibid, s. 111.

¹³⁴ Ibid, s. 180.

¹³⁵ Lindell, Civilprocessen, s. 500.

¹³⁶ Hellner, a.a, s. 180.

¹³⁷ Westberg, Processtaktik och bevisbörda i dispositiva tvistemål, s. 744.

¹³⁸ Schmidt, a.a, s. 106.

¹³⁹ Sørensen, a.a, s. 145.

¹⁴⁰ Lindell, Bevisbördan i försäkringsmål, NFT 2/1992, s. 216 f.

¹⁴¹ Hellner, a.a, s. 180.

¹⁴² Lindell, Civilprocessen, s. 510.

5.3 Framkallanderegler och moralklausulens inverkan

När försäkringstagaren har visat att en händelse som kan utlösa försäkringsbolagets betalningsskyldighet föreligger, går bevisbördan över på försäkringsbolaget. Bolaget skall då, för att gå fritt från ansvar, bevisa att försäkringstagaren har orsakat försäkringsfallet med uppsåt eller av grov vårdslöshet. En sådan fördelning av bevisbördan innebär att försäkringsbolaget i processuellt avseende har samma ställning som en skadelidande i mål om skadegörelse ifråga om utomobligatoriska förhållanden, eftersom den skadelidande skall bevisa skadegörarens vårdslöshet enligt den allmänna culparegeln.¹⁴³ Styrker försäkringsbolaget att skadan har vållats med uppsåt eller genom grov vårdslöshet, bör försäkringstagaren ha att styrka att kausalitet mellan den företagna handlingen och den inträffade skadan saknas.¹⁴⁴ Samma sak torde idag även gälla ifråga om medvetet risktagande.

Hellner skriver dock att försäkringsbolagen kan skaffa sig fördelar genom att föreskriva i villkoren att bevisbördan skall belasta den försäkrade. Han nämner olycksfallsförsäkringen, där den försäkrade bär bevisbördan för att han inte har handlat med uppsåt. Även om Hellner medger att kritik har framförts mot metoden, ser han inte varför sådana villkorsformuleringar inte skall vara tillåtna. I övrigt gäller avtalsfrihet, menar han.¹⁴⁵ Enligt Bengtsson tillåter knappast 8 kap 11 § NFAL att bevisbördan läggs på den försäkrade så att han får styrka, eller göra antagligt, att en skada har uppkommit utan hans vållande.¹⁴⁶ Professor Harald Ullman menar att han, och andra inom försäkringsbranschen, i sin roll som villkorsskrivare har sett moralklausulen som ett effektivt verktyg i skaderegleringen för de fall där det av omständigheterna har framgått att grov vårdslöshet har förekommit, men försäkringsbolaget har problem att bevisa detta. I moralklausuler där bevisbördans placering regleras, uttrycks nämligen med olika utformningar att den försäkrade skall visa att medvetenhet om skaderisken har saknats. Vad klausulen har medfört är således att den har kastat om bevisbördan och lagt den på den försäkrade så att försäkringsbolaget har fått större möjligheter att avböja skador vållade av grov vårdslöshet.¹⁴⁷

---

¹⁴³ Schmidt, a.a, s. 106 f.

¹⁴⁴ Hellner, a.a, s. 185.

¹⁴⁵ Ibid, s. 112 f.

¹⁴⁶ Bengtsson, Bok 2, s. 342.

¹⁴⁷ Ullman, e-post.

6 OFÖRUTSEDD SKADA

6.1 Inledning

Syftet med försäkringar är att de ska ge ekonomiskt skydd mot risker, normalt sådana risker som till sin natur är möjliga att förutse. Behovet av att inneha försäkring är dock nära sammankopplat med den osäkerhet som finns ifråga om att förutse om och när en risk som visserligen är förutsebar utlöses och skada inträffar. Detta är anledningen till att det överraskande momentet har en betydande roll i alla skadeförsäkringar och att försäkringsskydd normalt sett saknas om ifrågavarande moment inte föreligger.¹⁴⁸ Det är varken rimligt eller förnuftigt att låta förutsedda skador täckas av en försäkring, eftersom de är för vanligt förekommande.¹⁴⁹

Ordet oförutsedd återfinns ibland tillsammans med ordet plötslig och de båda orden bildar tillsammans begreppet plötslig och oförutsedd. Idag förekommer hela detta begrepp, eller ett av orden plötslig eller oförutsedd ensamt, i nästan alla skadeförsäkringsvillkor. Det finns dessvärre ingen klar och otvetydig definition av dessa ords innebörd i sammanhanget.¹⁵⁰ Noteras bör också att begreppet plötslig och oförutsedd används i två olika sammanhang i villkoren. Det är därför viktigt att skilja mellan plötslig och oförutsedd skada respektive plötslig och oförutsedd händelse. Ifråga om begreppet plötslig och oförutsedd händelse är det inte skadan som är i fokus, utan istället orsaken till skadan.¹⁵¹ Innebörden av ordet plötslig, är av underordnad betydelse för denna uppsats.

6.2 Begreppets innebörd

På grund av att såväl objektiva som subjektiva bedömningar av vad som är oförutsett kommer ifråga, finns ingen konsekvent tillämpning av ordet oförutsedd. Vid maskinförsäkring är det exempelvis inte fråga om vad som har förutsetts, utan en objektiv bedömning som tar utgångspunkt i vad som normalt borde ha kunnat förutses göras, medan det vid vattenskador istället görs en subjektiv bedömning eftersom en sådan skada skall vara oförutsedd för den försäkrade.¹⁵²

---

¹⁴⁸ Ullman, Plötslig och oförutsedd skada, s. 1.

¹⁴⁹ Bull, a.a, s. 218.

¹⁵⁰ Ullman, Plötslig och oförutsedd skada, s. 1.

¹⁵¹ Ibid, s. 2.

¹⁵² Ibid, s. 6.

6.3 Begreppets förekomst i olika försäkringsvillkor

Begreppet plötslig och oförutsedd skada förekommer i villkoren till ett flertal svenska försäkringar, bland annat i den allmänna företagsförsäkringen och allriskförsäkringen. I den allmänna företagsförsäkringen är begreppets förekomst av störst betydelse när det gäller maskinförsäkringsmomentet¹⁵³, eftersom det vid denna sorts försäkring är mycket väsentligt att försäkringen inte belastas av sådana kostnader som uppkommer genom slitage och förbrukning av ordinärt slag. I den allmänna företagsförsäkringen förekommer också begreppet när det gäller ansvarsförsäkringsmomentet. Det är här fråga om ett undantag för miljöskador och en bestämmelse som innebär att försäkringen bara omfattar en miljöskada om den beror på fel eller brist som har uppkommit plötsligt och oförutsett.¹⁵⁴ I försäkringsvillkoren sägs bland annat att försäkringen inte gäller för skada till följd av fukt eller kondens, om inte skadan beror på "... att fel plötsligt och oförutsett uppkommit på byggnad, anläggning eller anordning".¹⁵⁵ Tydligast hemmahörande verkar dock begreppet plötslig och oförutsedd skada vara i allriskförsäkringar. Allriskförsäkringens villkor föreskriver nämligen enbart att försäkringen gäller för plötslig och oförutsedd skada, istället för att räkna upp de specifika risker som försäkringen täcker.¹⁵⁶

6.4 Oförutsedd skada i praxis

Vad som skall anses vara en oförutsedd skada skall har prövats i såväl domstol som i den numera nedlagda SkVN. I NJA 2007 s 17 innehar Scana bland annat borrh- och fräsmaskiner. Maskinerna har linupphängda vikter som är motvikter till ett verktyg som kan inställas på olika höjder. Linupphängningen består av två parallella linor som sitter fast i motvikter och arbetsverktyg. Linorna löper över två linhjul, vilka är monterade högst upp på maskinerna som är sex meter höga. Först skadas en av Scanas maskiner när en lina som håller upp motvikten går sönder så att vikten ramlar ner på maskinens underrede. Ett halvår senare går en nästan identisk maskin sönder på grund av att linorna går av och motvikter faller ner och skadar maskinen. Enligt försäkringsvillkoren utgår ersättning för oförutsedd skada på försäkrad egendom. TR menar att ett mått av omsorg åvilar maskinens användare vid linbrott. Därför kan inte en händelse vara oförutsedd efter full passivitet. I och med att trådbrott har

---

¹⁵³ Se exempelvis If, Kombinerad företagsförsäkring, Allmänna försäkringsvillkor K 708:12 1 januari 2006, Tilläggsförsäkringar A. Maskinförsäkring – byggnad, 6.L.I Undantagna skadeorsaker och skadehändelser.

¹⁵⁴ Ullman, Plötslig och oförutsedd skada, s. 2 ff.

¹⁵⁵ If, Kombinerad företagsförsäkring, Allmänna försäkringsvillkor K 708:12 1 januari 2006, Ansvarsförsäkring 6.14 Miljöskador.

¹⁵⁶ Ullman, Plötslig och oförutsedd skada, s. 3.

uppstått tidigare på en av bolagets maskiner, måste det anses vara beräknligt att fler sådana skulle uppkomma på näst intill identiska maskiner. Scana måste ha varit medvetet om att mer omfattande kontroller än de som maskinleverantören har föreskrivit var behövliga, anser HovR. De kontroller av linorna som Scana har utfört anses därför inte vara tillräckliga. Eftersom det i Maskinfallet rörde sig om en allriskförsäkring, varför de risker som omfattas av försäkringen inte preciseras i villkoren, menar HD att oförutsedd skada inte kan utgå från begreppets bokstavliga innebörd att ingen faktiskt skall ha förutsett skadan. Villkoret skall istället uppfattas så att skadan i någon rimlig mening inte har varit möjlig att förutse. Skadan skall anses vara oförutsedd om det för arbetsledning, driftsingenjör eller särskilt erfaren person inte har framstått som beräknligt att skada kunde uppstå. I alla tre instanser uttalas att det på särskilt utsatta delar av linorna under lång tid, en eller två månader innan linbrottet, rimligen måste ha synts enskilda trådbrott. En arbetsledning som utför regelbundna kontroller borde därför rimligtvis kunna upptäcka trådbrotten en längre tid före skadan, varför arbetsledningen kunde förutse skadan under denna tid. Skadan är inte oförutsedd.¹⁵⁷

I ett fall från SkVN installerar försäkringstagaren, under två oktoberdagar, betongplattor i hus belägna i Norrland. Rören fylls med vatten för att möjliggöra täthetskontroll, men rören fryser sönder. Med hänsyn till att de undersökningar som företas efter händelsen visar att medeltemperaturen under 25 dagar i oktober detta år är minus 1,8 grader, anser åtta av nämndens ledamöter att det inte kan anses vara oförutsett att det är minusgrader i Norrland i oktober. Därför omfattas inte skadan av försäkringen. Två av nämndens ledamöter ansåg dock att skadan var oförutsedd trots att försäkringstagaren borde ha kunnat förutse den.¹⁵⁸

I ett annat fall är försäkringstagaren, kommunen, ägare till en hamn. Kajdimensioneringen anger att kajen maximalt klarar ett vattendjup på fem meter. Kommunens personal noterar inte detta, varför muddring till ett djup på sju meter beordras. Detta resulterar i att kajen flyter ut i hamnbassängen. Nämnden uttalar att det skall till en objektiv bedömning kring huruvida skadan är oförutsedd. Det är ingen tvekan om att en muddring på sju meter, för en kaj som bara klarar fem meter, inte kan medföra att skadan är att anse som oförutsedd.¹⁵⁹

Se också SkVN 37/1992, avsnitt 3.1.6, där skadan inte anses vara oförutsedd.

---

¹⁵⁷ NJA 2007 s 17.

¹⁵⁸ SkVN 40/1995.

¹⁵⁹ SkVN 24/1992.

7 ANALYS

7.1 Inledning

Utifrån den information som återfinns i min referensram kommer jag i denna analysdel att förklara syftet med moralklausulen och var moralen ligger i detta undantag. Härefter avser jag att utreda framkallandereglerens roll som biförpliktelse samt förklara sambandet mellan moralklausulen och skyldigheten att inte framkalla försäkringsfall, enligt 8 kap 11 § NFAL. Jag kommer även, genom att dra slutsatser av nämndutlåtanden angående moralklausulen, att utreda i vilka situationer moralklausulen har tillämpats och hur tillämpningen ser ut idag. Utifrån de fakta som har presenterats i referensramens avsnitt om bevisbörda kommer jag också att analysera om det kan anses vara förenligt med 8 kap 11 § NFAL att det i moralklausulen föreskrivs att försäkringstagaren belastas med bevisbördan. Jag ämnar också undersöka huruvida undantaget kan tillämpas mot annan försäkrad än den som har visat dålig moral. Avslutningsvis i denna del kommer jag att knyta samman moralklausulen med begreppet oförutsedd skada, för att utreda förhållandet mellan dessa och varför ordet förutse används i olika bemärkelser i försäkringsvillkoren.

7.2 Syftet med moralklausulen

För att förstå syftet med moralklausulen är det relevant att skaffa sig en uppfattning om vad som är bra respektive dålig moral. Vad som är bra och dålig moral uppfattas olika från person till person, eftersom moralen har sin utgångspunkt i varje individs livsåskådning. I många frågor har dock de allra flesta en klar uppfattning om vad som är moraliskt korrekt respektive moraliskt felaktigt. Att det är fel att stjäla eller att svika sina medmänniskor är exempel på sådant som för de flesta tillhör den dåliga moralen. Den goda moralen utgår på ett eller annat vis från idén om att man skall agera på ett sätt som innebär att man i bästa möjliga mån undviker att skada någon. Om vi drar paralleller till moralklausulen handlar det om en företagares sätt att förhålla sig till sin försäkring. Moralklausulen uppställer bestämmelser om att den försäkrade inte skall spekulera i sitt försäkringsskydd. En försäkringstagare med god moral väljer då att efter bästa förmåga försöka leva upp till det ansvar som han påtog sig när han ingick försäkringsavtalet. Han vet att det vore fel att missbruka försäkringen eftersom det skulle medföra skada för försäkringsbolaget, men även försäkringstagarkollektivet, och väljer därför att vara lojal mot sin motpart. Den företagare som lockas av att gå emot vad som kan anses utgöra god moral, gör avsteg från vad han har åtagit sig och väljer att basera sitt

handlande på vetskapen om att en försäkring betalar eventuella skador och att han därför inte behöver vara särskilt försiktig eller uppmärksam i sitt agerande. Han är likgiltig inför att hans agerande kan skada bolaget och visar sig därmed vara ovärdig som kontraktspart. Försäkringstagaren sviker sin avtalspart i form av att han begår ett avtalsbrott. Försäkringsbolaget har således ingen anledning att visa honom respekt tillbaka genom att ersätta skador som är en följd av den dåliga moralen.

Moralklausulens främsta syfte är följaktligen att avhålla försäkringstagaren, eller personer som identifieras med honom, från att spekulera i sin försäkring och att därmed handla mot bättre vetande. Försäkringstagaren med dålig moral skall inte kunna missbruka försäkringen genom att vara mindre uppmärksam och att anpassa sitt agerande utifrån vetskapen om att försäkringsskydd existerar. Moralerna ligger således bland annat i att en försäkringstagare inte skall kunna slarva eller göra chanstagningar i sitt handlande i strävan efter att exempelvis spara pengar, för att sedan utfå försäkringsersättning om en skada inträffar. På samma sätt som utmost good faith förutsätter att den ena parten hade valt att avstå från att ingå avtal eller krävt bättre villkor om han hade vetat om en viss omständighet som den andra parten är medveten om, kan försäkringsbolaget antas vilja försäkra sig om fördelaktiga villkor för situationer av spekulering i försäkringsskydd.

Ett beteende i strid med moralklausulen är inte bara omoraliskt gentemot försäkringsbolaget. Att skador som uppstår på grund av att någon spekulerar i sitt försäkringsskydd ersätts, drabbar också som ovan nämnts hela försäkringskollektivet i form av höjda premier. Det ligger således en moralisk aspekt i att den försiktige och lojale försäkringstagaren inte drabbas av att den illojale försäkringstagaren uppvisar dålig moral i form av framkallande av försäkringsfall. Det skall dock understrykas att moralklausulen inte bara handlar om lojalitet, utan en av anledningarna till att klausulen har fått sin benämning är också att den syftar till att motverka de motiv som lockar en företagare med dålig affärsmoral att utnyttja försäkringen. Utan moralklausulens existens i villkoren hade företagare saknat incitament att sträva efter att undvika realisering av moraliska risker.

Visst ligger det en tydlig moralisk aspekt i att inte framkalla försäkringsfall, men det finns ändå anledning att ifrågasätta hur rättvisande det egentligen är att undantaget benämns moralklausulen. Det är självklart moraliskt fel att låta sitt handlande styras av vetskapen om att en försäkring betalar eventuella skador och att ersättningsanspråket för sådana skador

resulterar i en direkt ekonomisk förlust för försäkringsbolaget. Skadan hade nämligen aldrig uppstått, och försäkringsbolaget hade inte behövt utge någon ersättning, ifall försäkringstagaren hade agerat på samma sätt som om han saknade försäkringsskydd. Den dåliga moralen tar sig uttryck i att försäkringstagaren inte bryr sig om att hans agerande skulle kunna komma att skada bolaget. I och med det befintliga försäkringsskyddet ser försäkringstagaren sin chans att vara mer nonchalant eller tanklös än normalt. Det handlar ofta inte om försäkringstagarens dåliga moral på så sätt att han egentligen vill skada sin motpart. Han är bara likgiltig inför de konsekvenser som hans handlande kan komma att medföra. Ett namn som tydligare uttrycker vad klausulen innebär, exempelvis likgiltighetsundantaget, skulle passa bättre än moralklausulen. På så sätt skulle undantagets benämning direkt antyda vilka situationer vi har att göra med.

7.3 Framkallandereglernas roll bland biförpliktelse

Det kan ifrågasättas om skyldigheten att inte framkalla försäkringsfall verkligen är att se som en biförpliktelse. Bakgrunden till detta är att vi kan se en markant skillnad mellan hur framkallande av försäkringsfall regleras i lag och doktrin respektive i försäkringsvillkor. Som försäkringsvillkoren är utformade finns inte en tanke på biförpliktelser, vilket det däremot gör i NFAL och doktrin. När det i anledning av framkallande av försäkringsfall gäller försäkringsvillkoren fokuserar dessa istället direkt på undantagen, vilket visas genom exempelvis moralklausulens existens. Det framstår som mycket märkligt att moralklausulen skulle stå som undantag, samtidigt som vi har att göra med en förpliktelse. Det är nämligen inga andra förpliktelser som är formulerade såsom undantag.¹⁶⁰ I själva verket handlar det inte om att försäkringsbolagen uppmanar försäkringstagaren till att inte framkalla försäkringsfall, utan vad bolagen gör är att genom undantagen upplysa försäkringstagaren om att ingen ersättning kommer att utgå om undantagets förutsättningar är uppfyllda. Det kan således inte handla om biförpliktelser, utan snarast om att en försäkringstagare som uppfyller förutsättningarna i undantaget begår ett avtalsbrott. På samma sätt som standardavtal inte tillåter friskrivning för handlande som är grovt vårdslöst eller uppsåtligt, eftersom det vore att tillåta illojalt agerande gentemot sin motpart, handlar framkallandefallen om att inte svika motparten. Det redovisade resonemanget om framkallandereglernas säregna natur visar tydligt att reglerna om regleringen angående skyldigheten att inte framkalla försäkringsfall framstår som mycket malplacerade i kategorin biförpliktelser.

---

¹⁶⁰ Jämför exempelvis upplysnings- och räddningsplikt.

7.4 Moralklausulens förenlighet med GFAL och NFAL

7.4.1 Inledning

Av förarbeten till GFAL och NFAL framgår inte huruvida lagstiftaren hade moralklausulen i åtanke, när bestämmelserna om skyldigheten att inte framkalla försäkringsfall utformades. Även i doktrinen är resonemang som kopplar moralklausulen till 8 kap 11 § NFAL sällan förekommande. Visserligen resonerar bland annat Ullman kring moralklausulen i anslutning till ifrågavarande lagrum,¹⁶¹ men vad som generellt går att återfinna är snarast korta kommentarer om specifika utformningar där det sägs att villkoren åtminstone i dessa fall nog inte är förenliga med lagtexten. Strömbäck skriver dock i sin artikel att tillägget om medveten vårdslöshet, i 8 kap 11 § NFAL, kan anses vara en legalisering av moralklausulen.¹⁶² I och med Strömbäcks uttalande, och att det på vissa håll i doktrinen framhålls undantagssituationer där moralklausulen nog inte kan anses vara förenlig med lagtexten, verkar den allmänna uppfattningen vara att moralklausulen i grunden är förenlig med ifrågavarande lagrum.

7.4.2 NFAL

När det gäller bestämmelsen om medvetet risktagande, som infördes först i NFAL, anser jag att lagstiftaren måste ha haft moralklausulen i åtanke. I avsnitt 2.2.1.3.2 har jag konstaterat att medvetet risktagande enligt 8 kap 11 § NFAL främst kommer ifråga när försäkringstagaren har låtit sitt handlande påverkas av att det finns ett försäkringsskydd. Syftet med lagstadgandet i denna del är således att komma åt risktagande som aktualiseras på grund av vetskapen om att en försäkring betalar. Det handlar om situationer som i vissa fall skulle falla utanför begreppet grov vårdslöshet. Som framgår av bland annat avsnitt 3.1.1 avser moralklausulen att utesluta medveten vårdslöshet från försäkringsskydd. Vad försäkringsbolagen i första hand vill utesluta från försäkringsskydd är fall där den försäkrade har handlat mot bättre vetande. Det handlar ofta om situationer där vi har att göra med rena missbruk av försäkringen. Så långt i diskussionen finns inga tveksamheter angående huruvida framkallandereglererna är sådant som moralklausulen handlar om och jag håller således med Strömbäck om att tillägget om medvetet risktagande bör ses som en legalisering av moralklausulen, eftersom grunden i lagregleringen om framkallande av försäkringsfall onekligen är sådant som moralklausulen reglerar. Problemet är dock enligt min mening att försäkringsbolagen många gånger inte nöjer sig med att använda en formulering som bara

---

¹⁶¹ Se avsnitt 3.1.1.

¹⁶² Se avsnitt 2.2.1.3.2.

upprepar innehållet i 8 kap 11 och 14 §§ NFAL. Ibland reglerar bolagens moralklausuler sådant som vid en första anblick helt tycks sakna anknytning till lagtexten. Detta gäller bland annat i de fall där moralklausulen lägger bevisbördan på försäkringstagaren eller där annan försäkrad likställs med den som har framkallat försäkringsfallet. Jag återkommer till sådana villkors förenlighet med lag nedan. I och med att det finns många varianter av villkorsutformningar, anser jag att frågan om förenlighet måste avgöras i varje enskilt fall.

7.4.3 GFAL

När moralklausulen först infördes i försäkringsvillkoren, var den avsedd att tillämpas på uppsåtligt framkallade skador.¹⁶³ Således måste moralklausulen ha varit förenlig med lag så länge formuleringen utformades på ett sätt som medförde att bolaget från försäkringsskydd undantog skada, som uppkom under sådana omständigheter att det för försäkringstagaren eller hans arbetsledning borde ha stått klart att skada skulle komma att inträffa. Som framkommit i referensramens avsnitt 3.1.4, avsåg en sådan formulering att motsvara 18 § GFAL ifråga om uppsåt. Jag ansluter mig till de åsikter, som framförs i samma avsnitt, om att ett villkor som var utformat på detta sätt innebar att försäkringstagaren verkligen borde ha varit införstådd med att hans handlande oundvikligen skulle resultera i en skada. Det handlade således inte om att han borde ha insett att det fanns risk för skada, varför jag menar att det för frågan om förenlighet saknar betydelse att bestämmelsen om medvetet risktagande inte återfanns i GFAL. Syftet med villkoret var att föreskriva en möjlighet för bolaget att göra en objektiv bedömning av huruvida uppsåt hade förelegat,¹⁶⁴ vilket måste anses ha varit förenligt med 18 § GFAL. Till försäkringstagarens fördel var även att det var bolaget som hade bevisbördan för vad det borde ha funnits insikt om. Även om meningen med undantaget var att undanta uppsåtligt handlande måste användningen av ordet borde¹⁶⁵ ha varit förenligt med lag. Lagen var nämligen dispositiv så länge villkoren uppställde krav på någon form av oaktsamhet.

Genom att studera de moralklausuler som har varit aktuella i utlåtanden från Skadeförsäkringens Villkorsnämnd,¹⁶⁶ ser vi dock att moralklausulsformuleringar som innefattar medvetet risktagande förekommer. Formuleringar som medför att skador som sannolikt kommer att inträffa undantas från försäkringsskydd, innebär nämligen att vi inte

---

¹⁶³ Se avsnitt 3.1.4.

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Se avsnitt 7.7.1.3 för mer utförligt resonemang om innebörden av borde och olämpligheten i att använda en utformning innehållande detta ord.

¹⁶⁶ Se exempelvis SkVN Nr 4/1987.

längre har att göra med agerande som säkert kommer att resultera i skada. I och med att SkVN:s utlåtanden har gjorts innan NFAL trädde i kraft, och således innan skyldigheten att inte framkalla försäkringsfall genom medvetet risktagande lagstadgades, anser jag att moralklausuler med ifrågavarande formuleringar inte var förenliga med GFAL:s bestämmelser. Även om det inte går att återfinna resonemang om det i förarbeten och doktrin, är min åsikt att lagstiftaren definitivt hade moralklausulen i åtanke när den nya lagen utformades och att tillägget om medveten vårdslöshet var ett försök till att göra moralklausulen förenlig med lagtexten.

7.5 Bevisbördans placering

I och med att moralklausulen återfinns i försäkringsvilkorens undantagsbestämmelser, skall enligt huvudregeln försäkringsbolaget belastas med bevisbördan när klausulen åberopas. Detta resonemang, som förs av Lindell och redogörs för i avsnitt 5.2, stämmer också överens med den allmänna principen om att den som påstår att ett visst förhållande är för handen också har att bevisa detta. Uppfattningen får även stöd av Schmidts uttalande om att försäkringsbolaget skall visa att uppsåt eller grov vårdslöshet föreligger.¹⁶⁷ Enligt min mening gäller samma numera angående bevisbördan för medvetet risktagande enligt 8 kap 11 § NFAL, även om denna bestämmelse inte fanns när Schmidt gjorde ifrågavarande utlåtande. Frågan är dock vad som gäller om moralklausulen reglerar situationen på så sätt att den försäkrade belastas med bevisbördan. Det är inte självklart att en sådan utformning av undantaget kan anses vara förenlig med 8 kap 11 § NFAL.

Bengtsson skriver att 8 kap 11 § NFAL knappast tillåter att bevisbördan läggs på den försäkrade, men han utvecklar inte resonemanget vidare.¹⁶⁸ En åsikt om att lagrummet inte tillåter att den försäkrade belastas med bevisbördan är enligt min mening inte helt obefogad, men jag ser betydligt fler argument som talar för en motsatt ståndpunkt. Det kan tyckas att en reglering av bevisbördans placering inte har något utrymme i 8 kap 11 § NFAL, eftersom lagrummet inte uttryckligen nämner att avtal i denna fråga är tillåtna samtidigt som en reglering angående bevisning verkar ligga långt ifrån vad som uttrycks i lagrummet. På grund av att bestämmelserna om framkallande av försäkringsfall är dispositiva skriver dock Hellner att det är möjligt för försäkringsbolaget att genom försäkringsavtalet friskriva sig från större

---

¹⁶⁷ Se avsnitt 5.2.

¹⁶⁸ Se avsnitt 5.3.

ansvar än vad lagen fastställer, även om omfattningen av möjligheten är osäker.¹⁶⁹ Westberg uttalar att så länge bevisbördan ansluter till en dispositiv rättsregel, är poängen den att avtal i bevisfrågor skall vara tillåtna.¹⁷⁰ Moralklausulens reglering av bevisbördan ansluter, enligt min mening, onekligen till den dispositiva bestämmelsen i 8 kap 11 § NFAL. Att avtal om just bevisbördan skall anses vara tillåtna får också stöd av Hellner, som uttryckligen nämner att försäkringsbolagen skall ha rätt att genom föreskrifter i villkoren lägga bevisbördan på den försäkrade.¹⁷¹ Med stöd av Westbergs och Hellners åsikter i frågan anser jag att det är fullt möjligt att avtala om bevisbördans placering, så länge avtalet inte gör avsteg från kravet på vållande enligt 8 kap 11 § NFAL. Precis som Hellner har jag mycket svårt att se varför en sådan villkorsformulering inte skulle vara tillåten med hänsyn till att avtalsfrihet gäller i övrigt. Hellner drar paralleller till att en försäkrad kan få bära bevisbördan för att han inte har handlat med uppsåt inom olycksfallsförsäkringen.¹⁷² Min åsikt är att detta resonemang också är applicerbart i situationer med försäkringsfall som har framkallats uppsåtligt, genom grov vårdslöshet eller medvetet risktagande även ifråga om andra försäkringstyper än olycksfallsförsäkring. Att vi också har att göra med företagsförsäkring, och således inte en konsumentssituation där en av parterna har en markant svagare position, anser jag ger ytterligare stöd åt att avtalsfriheten skall ha ett stort utrymme och att det således genom försäkringsavtalets moralklausul är möjligt att övervältra bevisbördan på försäkringstagaren.

7.6 Moralklausulens verkningar för medförsäkrade

I enlighet med mitt resonemang i avsnitt 3.1.5.3 är det oklart huruvida moralklausulen kan åberopas gentemot en medförsäkrad som inte har visat dålig moral. Enligt min mening finns det skäl som talar både för och emot att åberopa moralklausulen gentemot andra försäkrade. Ett starkt skäl för att undvika att åberopa moralklausulen gentemot den som inte har visat dålig moral är att klausulen riktar sig till den illojala försäkringstagaren. En lojal försäkringstagare, som varken är medveten om en annan försäkrads agerande eller har begått något fel, skall därför inte mista sitt försäkringsskydd enbart på grund av någon annans dåliga moral. En aspekt som talar emot att tillämpa moralklausulen mot medförsäkrad visar sig också om vi återgår till det praktiska fallet om entreprenören och byggherren.¹⁷³ Här har byggherren ålagt entreprenören att teckna en försäkring. Om byggherren inte skulle få skydd i

---

¹⁶⁹ Se avsnitt 2.2.1.2.

¹⁷⁰ Se avsnitt 5.2.

¹⁷¹ Se avsnitt 5.3.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Se avsnitt 3.1.5.3.

ifrågavarande situation, skulle kunna anföras att denna försäkringsplikt förlorar sitt värde för byggherren. Byggherren har inte räknat med att rätten till ersättning skall bortfalla på grund av entreprenörens dåliga moral.

Något som starkt talar för att moralklausulen kan åberopas även gentemot andra försäkrade anser jag däremot vara att en försäkrad inte skall ha möjlighet att dra ekonomisk nytta av en skada som en annan försäkrad har framkallat genom att uppvisa dålig moral. Det skulle uppenbarligen äventyra försäkringens preventiva syfte om en försäkrad kunde bete sig hur som helst på grund av vetskapen om att de övriga försäkrade ändå har försäkringsskydd för de skador som uppstår. Min åsikt är att moralklausulen generellt sett kan åberopas gentemot andra försäkrade, så länge en sådan tillämpning får uttryckligt stöd i försäkringsvillkoren. Jag grundar min åsikt på att idén, med att en medförsäkrad inte skall kunna dra nytta av en försäkrads dåliga moral, väger så tungt att den bör tillmätas större betydelse än övriga aspekter. Moralklausulen syftar till att hindra beteende som är moraliskt dåligt och jag anser att detta syfte till väsentlig del åsidosätts om någon kan få försäkringsersättning till följd av ett moraliskt felaktigt beteende. I och med att 8 kap 11 § NFAL är dispositiv och även de medförsäkrade är att se som den försäkrade, skall försäkringsbolagen ha möjlighet att åberopa moralklausulen även gentemot en medförsäkrad som inte har visat dålig moral. Åsikten om att moralklausulen riktar sig även mot försäkrade som inte har visat dålig moral, stöds vidare av såväl Skagerberg som Bengtsson.¹⁷⁴

I samband med ovanstående resonemang kring situationer där försäkringstagaren framkallar ett försäkringsfall, men en annan försäkrad blir lidande, är det också intressant att utreda vad för situation det rör sig om. Vad vi har att göra med är en fråga angående huruvida försäkringsavtalet kan tillämpas gentemot en försäkrad tredje man. Som har framgått av avsnitt 3.1.5.3 ser Skagerberg ingen anledning till att moralklausulen inte skulle kunna tillämpas gentemot alla försäkrade, även om bara en av dem har visat dålig moral. Genom skadefallet från If Skadeförsäkring, som behandlas i samma avsnitt, tillämpas dock moralklausulen endast mot försäkringstagaren som uppvisar dålig moral. Tänkvärt är vad som utgör bakgrunden till att Skagerberg och If ger uttryck för så pass skilda åsikter i frågan. Bakgrunden är de olika synsätt som finns i försäkringsbranschen, angående varför det finns en moralklausul. Skagerbergs åsikt är av allt att döma att moralklausulen syftar till att från

---

¹⁷⁴ Se avsnitt 3.1.5.3.

försäkringsskydd undanta alla skador som har orsakats på grund av spekulering i försäkringsskyddet, varför ingen av de försäkrade skall kunna dra nytta av försäkringen när någon som omfattas av samma försäkring har visat dålig moral. Tanken med att motverka incitament att handla mot bättre vetande anses väga såpass tungt att så snart sådant beteende kommer ifråga skall moralklausulen slå till och utesluta försäkringsskydd för alla försäkrade. If tycks lägga väsentlig vikt vid vem som är medförsäkrad, medan Skagerberg verkar anse att moralklausulens tillämpning inte är beroende av detta förhållande. I ovannämnda skadefall har inte byggherren som medförsäkrad visat dålig moral, utan tvärtom har han förpliktat försäkringstagaren att teckna försäkring som säkerhet. Det handlar således om att If representerar en åsikt om att moralklausulens syfte inte är att en försäkrads dåliga moral skall drabba en avtalspart, som har ett försäkringsskydd såsom medförsäkrad. När försäkringstagaren, entreprenören, uppvisar dålig moral visar han sig ovärdig som avtalspart¹⁷⁵ och det vore därför i strid med tanken bakom moralklausulen att åberopa entreprenörens dåliga moral som anledning till utebliven ersättning för byggherren såsom försäkrad tredje man. Det finns till synes en gemensam åsikt om att det är förenligt med 8 kap 11 § NFAL att tillämpa undantaget mot annan försäkrad, men det finns olika tankar om huruvida sådan tillämpning skall ske alltid eller bara i vissa situationer.

7.7 Moralklausulens tillämpning

7.7.1 Den praktiska tillämpningen av moralklausulen

7.7.1.1 Inledning

Att försäkringsbolagen väljer att tillämpa moralklausulen tillhör inte vanligheterna. Som har framkommit i avsnitt 3.1.5.4 är undantaget nämligen inte tänkt att tillämpas på merparten av de skador som uppstår, utan bara vid flagranta fall. Vad jag har uppmärksammat vid min studie av olika försäkringsfall där moralklausulen har ansetts vara tillämplig, är att det till övervägande del rör sig om skador som har uppstått på grund av slarv eller chanstagningar i samband med nederbörd. Även skador som har uppstått på grund av att gnistor och dylikt har träffat fönsterrutor, är vanligt förekommande i sammanhanget.

I avsnitt 3.1.6 redogörs för ett flertal utlåtanden från Skadeförsäkringens Villkorsnämnd. Dessa utlåtanden ligger till grund för mina slutsatser om moralklausulens tillämpning, före

---

¹⁷⁵ Se avsnitt 7.2.

respektive efter NFAL:s tillkomst. Vissa svårigheter uppstår i och med att SkVN:s verksamhet upphörde per den 1 januari år 2001. Nämnden har därmed inte gjort några utlåtanden sedan NFAL trädde i kraft. Det finns inte heller någon domstolspraxis angående klausulens tillämpning. Jag kommer därför med utgångspunkt i de äldre nämndutlåtandena att föra en egen diskussion kring huruvida tillämpningsområdet, i och med övergången från GFAL till NFAL, kan antas ha förändrats eller inte.

7.7.1.2 Den praktiska tillämpningen fram till år 2001

7.7.1.2.1 Skador som oundvikligen kommer att inträffa

Vissa av de moralklausuler som har legat till grund för utlåtanden från Skadeförsäkringens Villkorsnämnd, medför att bolaget är fritt från ansvar när den försäkrade eller hans arbetsledning borde ha insett att skada skulle komma att inträffa. Ordet insett är enligt min mening synonymt med uttrycket stått klart, som stundom används istället. Som jag tidigare har diskuterat är det hårdare gentemot den försäkrade att tillämpa villkor som innehåller formuleringar som fokuserar på vad som borde ha funnits insikt om, istället för vad som måste ha funnits insikt om.¹⁷⁶ Ett villkor som medför att det för försäkringstagaren borde ha stått klart att skada skulle komma att inträffa visar sig ändå vara en fördelaktig formulering, ur den försäkrades synvinkel, i jämförelse med villkor som anger att det borde ha stått klart att skada med stor sannolikhet skulle komma att inträffa. Ett villkor som ger utrymme för skador som med stor sannolikhet skulle inträffa, medför nämligen att försäkringsskyddet bortfaller mycket lättare. Det handlar om situationer av rent uppsåt respektive medvetet risktagande.

I ett utlåtande från SkVN uttalar nämnden att det, ifråga om villkor som undantar situationer där det borde ha stått klart att skada skulle inträffa, inte är tillräckligt att det med hänsyn till omständigheterna är möjligt eller troligt att skada skall inträffa. En sådan utformning innefattar nämligen inte medvetet risktagande. Nämnden förklarar att det för villkorets tillämpning skall framstå som närmast oundvikligt att skadan skulle uppstå.¹⁷⁷ Att utesluta användningen av ordet sannolikhet medför således att villkoret ställer högre krav på uppsåtliknande förfarande för att undantaget skall kunna tillämpas. En försäkrad som handlar i vetskap om att det finns stor risk för att en skada skall uppstå, kan undgå att försäkringsbolaget åberopar moralklausulen vid dylika utformningar. Som framgår av

---

¹⁷⁶ Se avsnitt 3.1.5.2.

¹⁷⁷ SkVN 109/1983. Se avsnitt 3.1.6.

nyssnämnda fall från SkVN har det funnits anledning för ifrågavarande arbetsledning att i beräkningarna ta med att vinden kunde vända och att regn kunde medföra en skada, men nämnden anser att i detta fall har inte arbetsledningen kunnat förutse vad som skulle hända. Jag anser att i och med uttalandet om att arbetsledningen har anledning att ta med väderförhållandena i beräkningen, skulle moralklausulen ha ansetts vara tillämplig om utformningen istället hade inneburit att klausulen kunde tillämpas på skador som med stor sannolikhet skulle komma att inträffa. Det finns onekligen en stor sannolikhet för skada, men det kan inte anses vara oundvikligt att arbetsledningens agerande skall medföra skada.

Ett annat fall som visar att kraven för att ett villkor med ifrågavarande utformning skall kunna tillämpas är mycket höga är SkvN 131/1981, där kommunens sänkta ambitionsnivå för vinterväghållning orsakar en personskada. Det uttalas i fallet att den sänkta ambitionen klart har ökat risken för halkolyckor. Därför är, enligt min mening, anledningen till att undantaget inte tillämpas att det inte anses vara oundvikligt att skada skall komma att uppstå. De skiljaktiga ledamöterna i utlåtandet måste vara av den uppfattningen att en sänkning av ambitionsnivån för vinterväghållning innebär att det hos kommunen finns en medvetenhet om att beslutet oundvikligen kommer att resultera i fler halkskador. En moralklausul med ifrågavarande innehåll har dock ansetts vara tillämplig i ett av de nämndutlåtanden, SkVN 27/1974, som jag har studerat. Anledningen till att den har ansetts vara tillämplig i detta fall anser jag är att fönsterrutorna inte har täckts över och arbetsledningen ser att gnistor träffar rutorna, men ändå fortsätter arbetet. Det handlar inte om ett medvetet risktagande från arbetsledningens sida, utan är snarast en fråga om att det verkligen borde ha stått klart att skada oundvikligen skulle uppstå. Även i detta fall, som i så många andra nämndutlåtanden, saknas information om hur nämnden har resonerat. Av nämndens utlåtande drar jag ändå slutsatsen att det för en arbetsledning som ser hur gnistor träffar fönstren, men ändå inte ändrat arbetsmetod, borde ha stått klart att skada kommer att uppstå. Det lär också ha stor betydelse att hela 75 rutor är förstörda innan skadan upptäcks. En arbetsledning som ser gnistor träffar rutorna, men ändå inte gör någon kontroll förrän efter mycket lång tid, gör inte bara en chansning utan bör också inse att skada är oundviklig.

7.7.1.2.2 Skador som med stor sannolikhet kommer att inträffa

Som framgår av avsnitt 2.2.2 fanns inte bestämmelsen om medvetet risktagande i GFAL. Trots detta framstår det som vanligt förekommande att försäkringsbolagen sedan många år tillbaka har tillämpat moralklausuler, vilka medför att sådant risktagande undantas från

försäkringsskydd. När villkoren nämner att den försäkrade eller hans arbetsledning borde ha insett eller att det borde ha stått klart att skada med stor sannolikhet skulle inträffa, anser jag att medvetet risktagande innefattas härmed. Denna åsikt grundas på att det inte är oundvikligt att skada kommer att inträffa, men den försäkrade eller hans arbetsledning agerar ändå på ett visst sätt trots att det borde ha funnits en medvetenhet om den stora risken för skada. Det rör sig om slarv eller rena chanstagningar.

Vad jag har upptäckt genom studier av SkVN:s utlåtanden är att många av försäkringsbolagens moralklausuler är utformade så att försäkringsbolaget är fritt från ansvar när den försäkrade eller hans arbetsledning borde ha insett, borde ha förstått, eller när det borde ha stått klart, att skada med stor sannolikhet skulle komma att inträffa. Jag ser ingen anledning till att dessa tre formuleringar skall anses ha olika innebörd. Enligt min mening uttrycker de alla att försäkringsbolagets ansvar inskränks när den försäkrade eller hans arbetsledning borde ha varit medveten om att skada med stor sannolikhet skulle bli en följd av handlandet eller underlåtenheten.

I övervägande del av de nämndutlåtanden jag har studerat, där moralklausulen har haft nyssnämnda utformning, har nämnden uttalat att försäkringsbolaget kan tillämpa undantaget. Av SkVN 4/1987, vilket rör avlägsnande av balkonger med hjälp av skärbrännare, framgår att balkongerna hade kunnat avlägsnas på ifrågavarande sätt utan att skador hade uppstått. Ifrågavarande byggnadsställningar har dock medfört en stor skaderisk. Av fallet kan dras den slutsatsen att skaderisken hade ansetts vara mindre betydande om ett färre antal fönsterrutor hade skadats. Att arbete utförs utan skyddsåtgärder är också en viktig anledning till att skaderisken anses vara stor. Jag ansluter mig till nämndens bedömning, eftersom försäkringstagaren uppenbarligen har slarvat och gjort en chanstagning genom att underlåta att täcka för fönstren, trots att huvudentreprenören har uppmanat till försiktighet. Fallet ger stöd för synpunkten att underlåtenhet att företa skyddsåtgärd innebär att det föreligger stor sannolikhet för att skada skall inträffa och även att den försäkrade borde inse detta. Betydelsen av att företa säkerhetsåtgärder framgår också av det snarlika fallet SkVN 10/1991, där försäkringstagaren underlåter att täcka över fönster vid användning av kapmaskin. Även här syns ett stort chanstagande från försäkringstagarens sida.

Också i SkVN 85/1995 har moralklausulen tillämpats. I detta fall har försäkringstagaren underlåtit att ta bort snö från ifrågavarande tak och borde därför ha förstått att skada med stor

skada skulle inträffa. Nämnden motiverar inte sitt ställningstagande, men även här har vi att göra med tydligt slarv från försäkringstagarens sida. Det är en ren chansning att låta snö ligga kvar på taket och det måste anses ligga mycket nära till hands att inse att underlåtenhet att ta bort snön medför en stor risk för att snön smälter och att vattenskador uppstår. Det kan antas att försäkringstagaren inte skulle vara lika nonchalant i sitt agerande om han inte visste om att försäkringen skulle betala eventuella skador. Jag anser att det rör sig om handlande mot bättre vetande och ansluter mig till nämndens bedömning.

Något som är intressant är nämndens bedömning i fallet SkVN 11/1992, där försäkringstagaren har följt SMHI:s ordinarie väderprognos. Blåst och skyfall som kommer som en överraskning i förhållande till vad prognosen har visat, medför enligt nämndens bedömning att försäkringstagaren inte borde ha insett att skadorna uppenbarligen eller med stor sannolikhet skulle komma att inträffa. Noteras i sammanhanget bör att det inte torde vara tillräckligt för en entreprenör att grunda sina bedömningar på SMHI:s ordinära väderprognos.¹⁷⁸ Jag anser att målaren i det aktuella fallet skulle ha använt sig av SMHI:s specialtjänst ”Byggväder” för att få försäkringsskydd för inträffad skada. I och med att det finns uppställda kriterier för hur en entreprenör skall agera när arbetet planeras utifrån väderprognos anser jag att nämnden gör fel som inte ens menar att försäkringstagaren, genom att underlåta att följa dessa kriterier, borde ha insett att skada med stor sannolikhet skulle inträffa. Särskilt med tanke på att även den ordinära prognosen innehöll varning för regn, skall det ställas högre kvar på försäkringstagaren att ta med detta i sina beräkningar och göra noggrannare utredningar kring huruvida arbetet kunde påverkas av vädret.

Min slutsats angående att ett försäkringsbolag oftare kan tillämpa en moralklausul som innehåller en formulering som undantar skador vilka med stor sannolikhet skulle komma att inträffa, än en klausul som avser situationer där skada anses vara oundviklig, får stöd genom SkVN 37/1992. I detta utlåtande har nämnden nämligen att utgå från två moralklausuler, en med och en utan sannolikhetsaspekten. Även i detta fall saknas vidare redogörelse för nämndens resonemang, men nämnden anser inte att försäkringstagaren eller hans arbetsledning borde ha insett att skada skulle komma att inträffa. Däremot borde någon av dessa ha insett att skada med stor sannolikhet skulle komma att inträffa. Ytterligare en gång visas att chansstagande eller slarv inte behöver vara särskilt påtagligt för att försäkringsskyddet

---

¹⁷⁸ Se avsnitt 3.1.6.

skall falla bort vid formuleringar som anger att det skall föreligga stor sannolikhet för skadas uppkomst. Däremot ställs det mycket högre krav för att det borde ha funnits insikt om att skada skulle komma att inträffa. Jag anser att moralklausulen i såväl allrisk- som ansvarsförsäkringsvillkoren kunde ha tillämpats. Att inte följa lägningsanvisningarna, i kombination med att det rör sig om vintertid, anser jag vara grund för att anse att försäkringstagaren eller hans arbetsledning borde ha insett att skada faktiskt skulle komma att inträffa. Enligt min mening att det är näst intill oundvikligt, under vintertid, att en skada uppstår när ingenting görs för att hindra att rören skall komma att frysa.

7.7.1.3 Den praktiska tillämpningen idag

På grund av att Skadeförsäkringens Villkorsnämnd inte har gjort några utlåtanden efter år 2000, finns inga utlåtanden från tiden efter att NFAL har trätt i kraft. Till stor del anser jag ändå att de utlåtanden som finns också är representativa för dagens situation. Som nämns i avsnitt 3.1.5.2 avser nämligen dagens moralklausuler skada som uppkommer under sådana omständigheter att försäkringstagaren eller hans arbetsledning borde/måste ha insett att skada uppenbarligen eller med stor sannolikhet skulle komma att inträffa. Att skada uppenbarligen skulle komma att inträffa, kan enligt min mening likställas med att skada oundvikligen skulle komma att inträffa. Därför anser jag vidare att de nämndutlåtanden som finns i anledning av moralklausuler som undantar skador, vilka den försäkrade eller hans arbetsledning borde ha insett skulle inträffa, kan användas till ledning för hur dylika villkor skall tillämpas idag. I samband härmed är av intresse att undersöka hur långt den försäkrade kan gå utan att moralklausulen kan åberopas vid villkor som innehåller en dylik borde-hypotes. Villkoret är till försäkringsbolagets fördel i och med att det innefattar ouppmärksamt handlande från den försäkrade och att klausulen därför kan åberopas i de flesta situationer där en skada på något sätt har vållats av den försäkrade. Naturligtvis är tillämpningen till stor del också beroende av om klausulens utformning undantar skador som oundvikligen eller med stor sannolikhet kommer att inträffa, vilket jag återkommer till nedan. Borde-hypotesen innebär generellt att kravet på vårdslöshet är mycket lågt ställt, men det ligger ändå en viss grad av oaktsamhet i densamma då den måste anses innefatta beteende av tanklöshet och oförsiktighet. Så snart handlandet inte ens uppnår den grad att det kan bedömas såsom ouppmärksamt anser jag att det faller utanför culpabegreppet och det rör sig om ett handlande som inte omfattas av moralklausulens tillämpningsområde.

Noteras bör att i dagens villkor är det vanligt förekommande att försäkringsbolag istället uttrycker det som att någon måste ha insett att skada skulle komma att inträffa. Som jag har anfört i anslutning till resonemanget om hur SkVN bedömt villkor, som avser att det borde ha insetts att skada skulle inträffa, är det sällan nämnden har ansett att villkoret kan tillämpas. Genom att uttrycka det som att någon måste ha insett, är min åsikt att villkoret skulle vara tillämpligt ännu mer sällan. Ifråga om måste-hypotesen godtas att den försäkrade uppvisar en högre grad av vårdslöshet än vid borde-hypotesen. Mer ringa vårdslöshet, i form av bland annat ouppmärksamhet, medför försäkringsskydd vid dylika villkor. Måste-hypotesen kräver således en större medvetenhet om vad ett visst agerande kan medföra. Den försäkrade behöver ha uppvisat nonchalans för att ha uppnått tillräckligt hög nivå av oaktsamhet för att sådana villkor skall kunna tillämpas. Nonchalans handlar enligt min mening om att den försäkrade har en större insikt om vad hans agerande kan innebära men han ignorerar detta, medan ouppmärksamhet eller tanklöst handlande rör sig om situationer där den försäkrade på grund av vetskapen om sitt försäkringsskydd helt enkelt inte bryr sig om att vara så uppmärksam som kan anses vara normalt. Jag anser att de äldre fallen från SkVN till stor del kan användas som vägledning för tillämpningen av dagens villkor, med reservation för att villkor med krav om att det måste ha stått klart att skada skulle inträffa inte har prövats och dessa villkor uppställer högre krav på vårdslöshet. Måste-hypotesen medför således en mer restriktiv tillämpning och är mer fördelaktig för den försäkrade.

Ovanstående resonemang om skillnaden mellan att använda sig av orden borde respektive måste, är också aktuellt för de nämndutlåtanden som tar upp fall där den försäkrade eller hans arbetsledning borde ha insett att skada med stor sannolikhet skulle inträffa. Som jag ser det, och som jag har resonerat kring ovan, har nämnden ofta ansett att moralklausulen är tillämplig när utformningen avser situationer där det borde ha funnits insikt om den stora sannolikheten för skada. Genom att uttrycka det som att det måste ha funnits en insikt om den stora sannolikheten för skada anser jag att, på samma sätt som ovan nämnts i samband med oundvikliga skador, en mer restriktiv tillämpning av moralklausulen aktualiseras. Kombinationen som utesluter sannolikhetsaspekten och ger uttryck för måste-hypotesen, är således mycket förmånlig för den försäkrade. Även om bolagen inte lika lättvindigt kan tillämpa klausulen vid utformningar innehållande ordet måste, kan nämndens utlåtanden ändå ge viss ledning angående när det kan anses föreligga stor sannolikhet för att en skada skall inträffa. I de fall där dagens villkor är utformade på samma sätt som de villkor som är aktuella i nämndens utlåtanden, är utlåtandena direkt representativa för dagens situation. Att

bestämmelsen om medvetet risktagande inte existerade vid tiden för ifrågavarande utlåtanden, har enligt min mening ingen inverkan på undantagets praktiska tillämpning.

7.7.2 Jämförelse mellan olika utformningar av moralklausulen

7.7.2.1 Inledning

Hur moralklausulen utformas skiljer sig åt mellan olika försäkringsbolags villkor, även om alla bör ha ungefär samma syfte.¹⁷⁹ Detta har givit mig anledning att analysera och jämföra olika utformningar. Jag utgår från moralklausulen hos tre av Sveriges ledande försäkringsbolag¹⁸⁰ inom företagsförsäkring, samt från beskrivningarna för allriskförsäkring och ansvarsförsäkring i basbemyndningen till AB04 respektive minimiomfattningen till ABA 99. Utformningarna i basbemyndningen och minimiomfattningen får vara representativa för allrisk- och ansvarsförsäkringsvillkoren i entreprenad- och montageförsäkring.¹⁸¹

7.7.2.2 Trygg-Hansa

Första stycket i Trygg-Hansas moralklausul är helt i linje med 8 kap 11 § NFAL. Det rör sig om en utformning som är näst intill identisk med lagtexten. I stycke två uppstår dock den första tveksamheten angående förenlighet med lag. Här väljer Trygg-Hansa att belasta den försäkrade med bevisbördan. Det kan som nämnts ifrågasättas om det är förenligt med 8 kap 11 § NFAL att använda en moralklausul som lägger bevisbördan på den försäkrade.¹⁸² I enlighet med vad jag har framfört i avsnitt 7.5 är min åsikt, bland annat med hänsyn till att avtalsfrihet gäller i övrigt, att ett sådant villkor skall vara tillåtet enligt lag. Jag ifrågasätter däremot starkt Trygg-Hansas utformning i detta avseende. Enligt min mening är det inte rätt att använda borde-hypotesen i utformningen. I och med att avtalsfriheten väger tungt i svensk rätt, och det inte är oförenligt med lag att utforma försäkringsavtal som lägger bevisbördan på den försäkrade, får det anses vara försvarligt med villkor som medför att den försäkrade skall visa att han inte har varit medveten om skaderisken. Högre krav än så skall bolagen enligt min mening inte ställa på den försäkrade, även om lagen tycks tillåta undantag för den ouppmärksamhet som borde-hypotesen innebär.¹⁸³ Villkoret bör omformuleras för att bättre uppfylla syftet.

---

¹⁷⁹ Se avsnitt 3.1.5.2.

¹⁸⁰ If Skadeförsäkring, Trygg-Hansa och Länsförsäkringar.

¹⁸¹ I Bilaga B citeras de klausuler som denna analys och jämförelse utgår ifrån.

¹⁸² Se avsnitt 5.2.

¹⁸³ För mer utförligt resonemang angående borde-hypotesen se avsnitt 7.7.1.3.

Trygg-Hansas villkor ger även uttryck för borde-hypotesen ifråga om vilka skador som skall anses vara förutsedda. I enlighet med ovanstående anser jag att denna hypotes, som innebär att ouppmärksamhet leder till förlorat försäkringsskydd, är förenlig med 8 kap 11 § NFAL eftersom det uppställs ett krav på vållande. Det skall understrykas att det inte är stor övervikt för åsikten om att denna formulering är tillåten, i och med det mycket låga krav på vårdslöshet som den uppställer.¹⁸⁴ Även om lagen tycks tillåta utformningen uppmanar jag, i enlighet med ovan sagda, till uteslutning av dess användning. Den ger bolagen en alltför stark position och det finns risk för missbruk vid tillämpningen, eftersom det låga kravet på vårdslöshet kan medföra att klausulen åberopas i många fler situationer än vad som är avsett med undantaget.

Det tredje stycket i Trygg-Hansas moralklausul är utformat helt i enlighet med 8 kap 14 § NFAL, varför det inte uppstår några problem angående villkorets förenlighet med lagtexten. Vidare förekommer i klausulens fjärde stycke en mer långtgående identifikation, även om den inte uttalas som detta, genom att arbetstagares agerande behandlas som om den försäkrade hade agerat på ifrågavarande sätt. I avsnitt 4.2 har jag konstaterat att alltför långtgående identifikation kan komma att jämkas. Jag anser att Trygg-Hansas villkor går alltför långt genom att föreskriva att de anställdas uppsåt leder till att försäkringsskyddet bortfaller. Utgångspunkten är nämligen den att moralklausulen skall tillämpas på arbetsledningsnivå. Så länge en arbetstagare orsakar skadan skall därför försäkringen fortfarande gälla. Denna åsikt får stöd av att GFAL:s förarbeten tyder på att förverkandeteorin¹⁸⁵ är att förespråka i framkallandefallen och att identifikation därför skall begränsas kraftigt. Jag ser ingen anledning till att lagstiftaren ifråga om NFAL skulle ha en annorlunda ståndpunkt. Identifikation ifråga om styrande organ är acceptabelt, då det följer av allmänna principer.¹⁸⁶

I klausulens fjärde stycke undantas även skador som till någon del har orsakats med uppsåt. Enligt min mening är detta en mycket olämplig formulering. Det är väl hårt mot den försäkrade om denne enbart har uppsåt att orsaka en mindre skada, men andra omständigheter medför att skadan blir enorm. Bolaget skulle kunna åberopa moralklausulen på hela skadan, trots att bara en liten del av den har orsakats av uppsåt. Detta resonemang får främst konsekvenser ifråga om arbetstagare. Villkoret medför att en skada som en arbetstagare har orsakat av vårdslöshet skall ha försäkringsskydd, eftersom villkorets första stycke bara gäller

---

¹⁸⁴ För mer utförligt resonemang angående borde-hypotesen se avsnitt 7.7.1.3.

¹⁸⁵ Se avsnitt 4.3.

¹⁸⁶ Se avsnitt 4.2.

anställda i ledande ställning. Genom formuleringen som undantar skador som till någon del har orsakats av arbetstagarens uppsåt, faller dock hela skadan utanför försäkringen. Det är ett villkor som jag anser saknar lagstöd, inte bara av den anledning att formuleringen ”till någon del” är olämplig utan även för att moralklausulen skall tillämpas på arbetsledningsnivå. Ifråga om styrande organ och arbetsledning framstår inte konsekvenserna lika tydligt, även om formuleringen enligt min mening är mycket märklig, då klausulen identifierar dessa med den försäkrade även vid grov och medveten vårdslöshet. Därför kan det antas att de delar av skadan som inte har orsakats av uppsåt ändå inte hade fått försäkringsskydd.

Något som dessutom är anmärkningsvärt med fjärde stycket i Trygg-Hansas klausul är att det tycks vara en omsägning av vad som framgår redan av det första stycket. I det fjärde stycket är dock identifikationen intagen, samtidigt som bolaget också beskriver vad som borde ha funnits medvetande om, istället för vad som måste ha funnits medvetande om. Möjligen har bolaget med det första stycket för avsikt att förtydliga för försäkringstagaren vad som gäller enligt lag. Det kan även vara ett försök att göra bestämmelsen förenlig med NFAL. För mig är utformningen motsägelsefull och medför oklarheter i hur långt bolagets ansvar sträcker sig.

7.7.2.3 If Skadeförsäkring

De två första styckena i If:s moralklausul finns det inget att anmärka på i anledning av förenligheten med 8 kap 11 § NFAL. Även det fjärde stycket, som behandlar identifikation, är helt i enlighet med lagtexten. Klausulen är nämligen så långt näst intill identisk med reglerna i 8 kap 11 och 14 §§ NFAL. I stycke tre påträffas dock en ovanligare formulering. Bolaget föreskriver här att ersättningsbegränsningen också gäller mot annan försäkrad än den som har framkallat försäkringsfallet. Som jag har kommit fram till i avsnitt 7.6 är det lagförenligt att åberopa moralklausulen även gentemot andra försäkrade än den som har visat dålig moral. Vad som inte framgår av If:s villkor är huruvida bolaget har för avsikt att tillämpa moralklausulen gentemot alla försäkrade när bara en försäkrad visar dålig moral. Villkorets lydelse antyder att klausulen kommer att åberopas gentemot samtliga försäkrade vid en sådan situation. Uppenbarligen har If däremot tidigare valt att inte tillämpa undantaget gentemot en medförsäkrad avtalspart.¹⁸⁷ Därför efterfrågas ett tydligare villkor, även om det skulle vara till den försäkrades fördel att avsikten är en annan är den som idag uppfattas enligt lydelsen.

---

¹⁸⁷ Se skadefallet avsnitt 3.1.5.3.

Även If använder sig av en bevisbörderegeln i moralklausulen, vilket jag har funnit vara förenligt med lagtext. Se dock resonemanget angående den olämpliga utformningen, som utgör grunden till min åsikt om att dylika villkor ändå bör omarbetas, i anledning av Trygg-Hansas villkor avsnitt 7.7.2.2. If:s moralklausul identifierar företagsledning och arbetsledning med den försäkrade. Nationalencyklopedin definierar företagsledningen som de personer som ansvarar för bland annat inriktning av ett företags verksamhet.¹⁸⁸ Dessa personer bör således antingen vara anställda i ledande ställning eller i organställning för företaget. Såväl arbetsledningen som företagsledningen är således att anse som anställda, eller medhjälpare som anlitas i den försäkrade verksamheten. Därmed är det, i enlighet med resonemanget i avsnitt 5.2, förenligt med 8 kap 14 § NFAL att likställa arbets- och företagsledningen med den försäkrade. Vad som enligt min mening är svårt att utläsa av klausulen är huruvida avsikten är att bestämmelsen om bevisbördan bara skall gälla för medförsäkrade som kräver ersättning, i och med att bestämmelsen står i anslutning till just medförsäkrade. Avsikten är rimligtvis att bevisbördan skall ligga på försäkringstagaren i samtliga fall där klausulen åberopas, men en sådan slutsats är inte helt självklar på grund av den oklara utformningen. Vad som är klart är att en medförsäkrad som inte har visat dålig moral har rätt till ersättning för skadan, om han kan visa att varken hans företagsledning eller arbetsledning har haft vetskap om eller borde ha haft vetskap om skaderisken. Den svårtolkade utformningen leder till att den försäkrade inte vet hur långt försäkringsskyddet sträcker sig, varför If bör omformulera sitt villkor.

7.7.2.4 Länsförsäkringar

Länsförsäkringars moralklausul är den klausul som skiljer sig mest från övriga utformningar. I den mycket korta texten likställs arbetsledningen med den försäkrade, vilket är förenligt med 8 kap 14 § NFAL i och med att arbetsledningen består av personer som är anställda i ledande ställning. Att använda formuleringen ”med stor sannolikhet” har ansetts vara förenligt med lagtexten ifråga om företagsförsäkring.¹⁸⁹ Bengtsson uttalar i samband med vad som skall anses utgöra en betydande risk enligt lagtexten, bland annat att det måste ha varit sannolikt att skada skulle komma att inträffa.¹⁹⁰ Jag anser att bolagets formulering måste anses motsvara det som i lagtexten uttrycks som betydande risk. Angående de negativa konsekvenserna av att uttrycka det som att det borde ha stått klart att skada skulle komma att inträffa, hänvisar jag till resonemanget ifråga om Trygg-Hansas motsvarande villkor i avsnitt 7.7.2.2.

---

¹⁸⁸ Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/kort/f%C3%B6retagsledning>.

¹⁸⁹ Se avsnitt 3.1.5.2.

¹⁹⁰ Se avsnitt 2.2.1.3.

I och med att ifrågavarande moralklausul är så pass kort, utesluter den väsentliga aspekter som flera andra försäkringsbolag upptar genom sina formuleringar. Vad som främst bör uppmärksammas är att Länsförsäkringars moralklausul inte lägger bevisbördan på den försäkrade. Det betyder att huvudregeln, att försäkringsbolaget bär bevisbördan för att ett undantag är tillämpligt, istället blir gällande. En av moralklausulens främsta funktioner har ansetts vara att den lägger bevisbördan på den försäkrade när bolaget har svårt att bevisa att exempelvis grov vårdslöshet föreligger.¹⁹¹ Denna möjlighet går helt förlorad för Länsförsäkringar. Det är en stor miss från bolaget att utesluta en dylik formulering, eftersom min slutsats är att avtalsfriheten tillåter en sådan och det är en klar fördel att inte vara den part som har bevisbördan. Det enda klausulen egentligen tillför, som inte redan framgår av lagtexten, är att den kan tillämpas när den försäkrade bara har varit ouppmärksam.¹⁹²

7.7.2.5 Basomfattningen AB04 för allrisk- och ansvarsförsäkring

Klausulerna för allrisk- och ansvarsförsäkringen i Basomfattningen AB04 har samma innebörd, varför resonemanget i detta avsnitt gäller för båda klausulerna. Enligt klausulens andra stycke likställs den försäkrades anställda i ledande ställning med den försäkrade. Det framstår som en överflödigt reglering, med tanke på att första stycket utförligt tar upp att bestämmelserna gäller för såväl den försäkrade som för dess företagsledning och arbetsledning. Användning av ett speciellt identifikationsstycke blir bara förvirrande, eftersom det här bara upptas anställda i ledande ställning trots att avsikten uppenbarligen är att företagsledningens handlande också skall träffas av undantaget. Som nämnts behöver inte företagsledningen bestå av anställda. Identifikationen är ändå förenlig med 8 kap 11 och 14 §§ NFAL.¹⁹³ Ett tydligare alternativ hade dock varit att i det första stycket enbart nämna den försäkrade, för att sedan i stycke två förtydliga vilka som skall identifieras med honom.

Något som även framstår som märkligt är att klausulens två första meningar är nära identiska med lagtextens utformning och därför inte nämner någonting om vad den försäkrade borde¹⁹⁴ ha varit medveten om. Först när bestämmelsen reglerar bevisbördans placering blandar bolaget in vad den försäkrade borde ha varit medveten om. Utformningen av klausulens första stycke medför således att försäkringen inte täcker skador som den försäkrade måste ha

---

¹⁹¹ Se avsnitt 5.3 för resonemang om undantagets inverkan på försäkringsbolagets möjligheter att avböja skada.

¹⁹² Se avsnitt 7.7.2.2 för resonemang kring olämpligheten i att moralklausulen ger uttryck för borde-hypotesen.

¹⁹³ Se resonemanget angående identifikation med arbets- och företagsledning i If:s villkor i avsnitt 7.7.2.3.

¹⁹⁴ Se avsnitt 7.7.2.2 för resonemang kring olämpligheten i att moralklausulen ger uttryck för borde-hypotesen.

förutsett, men den försäkrade skall samtidigt bevisa att han inte borde ha förutsett skaderisken. Försäkringsskyddets omfattning blir oklart.

7.7.2.6 Minimiomfattningen ABA 99

7.7.2.6.1 Allriskförsäkring

I enlighet med tidigare resonemang, skall arbetsledningen innefatta personer som är anställda i ledande ställning och kan således identifieras med den försäkrade enligt 8 kap 14 § NFAL. De personer i företagsledningen som inte identifieras genom att de är anställda i ledande ställning identifieras med den försäkrade utan att nämnas i villkoret.¹⁹⁵

Precis som många andra moralklausuler, lägger denna minimiomfattning bevisbördan på den försäkrade. Som ovan nämnts är det förenligt med 8 kap 11 § NFAL att belasta den försäkrade med bevisbördan. Något som skiljer denna klausul från de övriga är att det inte nämns någonting om vad den försäkrade borde ha varit medveten om. Den försäkrade skall helt enkelt visa att medvetenhet har saknats. Även om denna klausul är kort, innehåller den det som behövs för att moralklausulen skall uppfylla sina syften. En moralklausul som utformas i enlighet med denna utformning stämmer mycket väl överens med undantagets syften och anger tydligt gränserna för försäkringens omfattning.

7.7.2.6.2 Ansvarsförsäkring

Denna utformning nämner inte uttryckligen att arbetsledningen och företagsledningen likställs med den försäkrade ifråga om uppsåt, men den identifierar underförstått dessa med den försäkrade och det är förenligt med lagen. Skador vållade genom grov vårdslöshet nämns inte i klausulen, men i och med stycket om medvetet risktagande kan dock försäkringsbolaget ändå avböja dylika skador. Angående formuleringen med bevisbördans placering gäller samma resonemang som för Basomfattningen AB04 i avsnitt 7.7.2.5.

Klausulens sista stycke är att hänföra till moraliska risken. Det förenligt med bestämmelsen om medvetet risktagande att formuleringen används, för att förhindra att försäkringstagaren saknar incitament att förhindra skador vid leveranser eller företa kvalitetskontroller.

---

¹⁹⁵ Se avsnitt 4.2.

Klausulen fyller sitt syfte genom att lägga bevisbördan på den försäkrade, men ger uttryck för borde-hypotesen.¹⁹⁶

7.7.2.7 Sammanfattande jämförelse

Genom att studera ifrågavarande villkor bekräftas att moralklausulen i praktiken utformas på många olika sätt. Trots olikheterna, regleras samma situationer i de flesta av villkoren. Det framstår som att syftet med alla utformningar är ungefär detsamma, men små avvikelser på detaljnivå kan medföra märkbara skillnader för försäkringsskyddets omfattning. Flera av de villkor jag har jämfört skapar osäkerhet för den försäkrade. På ett sätt som inte återfinns hos andra bolag, förvillar Trygg-Hansa med motsägelsefulla stycken och mindre lämpliga begrepp, som att skada till någon del skall ha orsakats med uppsåt. Trygg-Hansa använder dessutom denna formulering ifråga om arbetstagare, vilket enligt min mening är alltför långtgående.

Som ensamt försäkringsbolag reglerar If huruvida moralklausulen kan åberopas gentemot annan försäkrad. Att de andra bolagen inte reglerar situationen kommer att ge upphov till problem i den situation där annan försäkrad kräver ersättning. Vad jag saknar i If:s klausul är en tydligare anvisning om huruvida ersättningsbegränsningen gäller för alla försäkrade, eller bara för vissa. Ett förtydligande i denna fråga är extra intressant med tanke på att If i ett skadefall¹⁹⁷ har valt att inte tillämpa moralklausulen gentemot en försäkrad tredje man.

Med undantag för Trygg-Hansa som vill ha möjlighet att åberopa undantaget gentemot arbetstagare identifieras i de övriga klausulerna arbetsledning och/eller företagsledning med den försäkrade, vilket är förenligt med lag. De klausuler som inte uttryckligen nämner företagsledningen är inte sämre än övriga, eftersom företagsledningen såsom ledande organ eller anställda i ledande ställning automatiskt identifieras med den försäkrade. En klausul som inte är att föredra angående identifikation är den i Basomfattningen till AB04, eftersom den leder till förvirring när identifikationen finns intagen direkt i första stycket samtidigt som andra stycket uppställer en regel för identifikation. Med undantag för Basomfattningen och Trygg-Hansas villkor är de övriga klausulerna likvärdiga.

---

¹⁹⁶ Se avsnitt 7.7.2.2 för resonemang kring olämpligheten i att moralklausulen ger uttryck för borde-hypotesen.

¹⁹⁷ Se avsnitt 3.1.5.3.

Alla bolag utom Länsförsäkringar använder moralklausulen som ett sätt att lägga bevisbördan på den försäkrade. Enligt min mening går Länsförsäkringar därmed miste om en väsentlig fördel och syftet med moralklausulen. Jämförelsen i detta avseende visar att Minimiomfattningen ABA 99 för allriskförsäkring har en formulering som stämmer klart bättre med avsikten än övriga utformningar. Det är bara denna formulering som kan anses vara tillfredställande i frågan och som inte behöver en revidering. Självklart är det också så att det bara är Länsförsäkringar som förlorar på att inte lägga bevisbördan på den försäkrade, varför detta bolags formulering i denna fråga är bra ur den försäkrades perspektiv. If:s villkor är olämpligt på så sätt att bolaget till skillnad från alla andra har valt att skriva in sin bevisbörderegeln i anslutning till regleringen av annan försäkrads rätt till ersättning, vilket medför tolkningssvårigheter som enkelt skulle kunna undvikas.

Efter noggrann studie av ovannämnda villkor, anser jag sammantaget att den mest lämpliga utformningen är en sådan som stämmer överens med den i Minimiomfattning till ABA 99 för allriskförsäkring. Till skillnad från övriga utesluter den borde-hypotesen, vilket jag anser vara bland de viktigare aspekterna i frågan med tanke på att dylika villkor ligger på gränsen till att vara oförenliga med lag. Minst lämpligt anser jag Trygg-Hansas villkor vara, med tanke på att klausulen är motsägelsefull samtidigt som den också blandar in arbetstagares handlande. I denna används härtill oklara uttryck, såsom att skador som till någon del har orsakats av uppsåt undantas från försäkringsskydd, på ett sätt som inte återfinns bland övriga klausuler.

7.7.3 Innebörden av ordet förutse i omfattnings- respektive undantagsbestämmelser

7.7.3.1 Inledning

I försäkringsvillkorens omfattningsbestämmelser uppräknas vilka skadehändelser som är försäkrade. Det är i dessa bestämmelser vi återfinner begreppet oförutsedd skada, som innebär att oväntade skadehändelser omfattas av försäkringsskyddet. Moralklausulen däremot, som syftar till att utesluta förutsedda skador från försäkringsskydd och innebär ett förbud mot att spekulera i försäkringsskyddet, återfinns i försäkringsvillkorens undantagsbestämmelser. Moralklausulen kan framstå som en överlappande bestämmelse, eftersom omfattningsbestämmelserna samtidigt uppställer krav på att en skada skall vara oförutsedd för att omfattas av försäkringen.

7.7.3.2 Förhållandet mellan moralklausulen och begreppet oföretsedd skada

Att ordet förutse används i två olika meningar, genom att förekomma i både omfattnings- och undantagsbestämmelserna på samma gång, kan av försäkringstagaren uppfattas som motsägelsefullt. Det kan vara svårt att se en situation som skulle vara oföretsedd enligt omfattningsbestämmelsen, men samtidigt förutsedd enligt undantagsbestämmelserna. I och med att omfattningsbestämmelserna medför att bevisbördan belastar försäkringstagaren, vilket även moralklausulen gör i de flesta fall, kan det ännu mer framstå som att vi har att göra med två klausuler som reglerar samma sak. Bestämmelsen om försäkrade skadehändelser i omfattningsbestämmelserna och moralklausulen är dock två olika saker. När omfattningsbestämmelserna anger att försäkringen täcker oföretsedda skador, stadgar undantagsbestämmelserna genom moralklausulen vilken innebörd detta har för försäkringstagaren. Moralklausulen reglerar att en förutsedd skada undantas från försäkringsskydd om den försäkrade spekulerar i försäkringsskyddet, oavsett om skadan är oföretsedd enligt bestämmelserna om försäkrade skadehändelser.

När vi har att göra med begreppet oföretsedd skada, görs en objektiv bedömning av vad som skall anses vara oföretsedd. Den objektiva utgångspunkten bekräftas i Maskinfallet, vilket redogörs för i avsnitt 6.4, och det är detta rättsfall som har stadfast denna utgångspunkt i praxis. Det handlar om skadehändelser som för den normalt aktsamme och försiktige försäkringstagaren är oföretsedda. Det skall inte för arbetsledning, driftsingenjör eller särskilt erfaren person ha framstått som beräkneligt att skada skulle inträffa. För bedömningen av huruvida skadan har varit oföretsedd eller inte har det därför ingen betydelse att ingen faktiskt har förutsett skadan. En mindre klok företagare får således inte några fördelar i jämförelse med en klok sådan. Att avgörandet av huruvida en skada är oföretsedd eller inte skall göras utifrån en objektiv utgångspunkt får också stöd genom SkVN 24/1992¹⁹⁸, där kommunen hade en egendomsförsäkring. Här uttalar nämnden att bedömningen inte skall inskränkas till hur försäkringstagaren uppfattade situationen. Nämnden menar att det inte råder någon tvekan om att det för en rimligt insiktsfull person har stått klart att rörelse skulle uppkomma i massorna.

Att en skada är oföretsedd innebär, i enlighet med ovan sagda, att skadehändelsen skall innehålla ett överraskningsmoment. Det skall inte vara rimligt förutsebart att skada skall

---

¹⁹⁸ Se avsnitt 6.4.

inträffa. Förutsedd skada, enligt moralklausulen, innebär däremot att försäkringstagaren spekulerar i sitt försäkringsskydd genom exempelvis slarv eller chanstagningar. Skadan är förutsedd om försäkringstagaren agerar med försäkringsskyddet i åtanke. Med tanke på agerandet i den aktuella situationen borde den försäkrade inse skaderisken, varför överraskningsmomentet saknas när skada inträffar. Moralklausulen tar vanligen sikte på sannolikheten för att skador skall komma att uppstå och vilken förståelse för skaderisken som borde eller måste ha förelagat. Det handlar om två nivåer av vetskap, faktiskt vetskap respektive vetskap som borde föreligga, om att en skada skall komma att inträffa eller med stor sannolikhet kommer att inträffa. När det gäller moralklausulen blir det många gånger resonemang om vad som hände i det enskilda fallet och vad som utifrån detta borde ha funnits vetskap om. Situationen och försäkringstagarens uppfattning av situationen ställs i relation till vad som kan anses vara ett normalt beteende i en sådan situation. Det är för moralklausulens tillämpning väsentligt att undersöka huruvida en oförsäkrad person i samma situation hade agerat på liknande sätt eller inte. SkVN uttalar ofta att den försäkrade med hänsyn till omständigheterna borde ha haft en viss uppfattning. Det talas inte om vad en rimligt insiktsfull person borde vara medveten om, utan vad ifrågavarande försäkrad eller arbetsledningen utifrån omständigheterna måste/borde ha förstått.

8 SLUTSATS

I denna del presenteras de slutsatser jag har dragit för att besvara problemformuleringen som uppställs i uppsatsens inledande kapitel. Moralklausulens främsta syfte är att hindra den försäkrade från att spekulera i försäkringsskyddet och att motverka uppkomsten av skador som vållas mot bättre vetande. Den skall motverka slarv och chanstagningar, som annars kan uppstå i och med vetskapen om att försäkringen täcker eventuell skada. Undantaget skall skydda lojala försäkringstagare från att drabbas av illojala försäkringstagares dåliga moral, men handlar inte bara om lojalitet. Syftet är även att motverka motiv som lockar företagare med dålig affärsmoral att inte sträva efter undvikande av moraliska riskers realisering. Min slutsats är också att klausulen för många bolag syftar till att övervältra bevisbördan till den försäkrade. Därmed medför undantaget att bolaget kan avböja fler skador, vilka annars hade fått ersättas på grund av att det inte kunde bevisas att vårdslöshet har förekommit.

När det gäller moralklausulens förhållande till NFAL:s bestämmelser om framkallande, är min slutsats att moralklausulen motiveras av och får lagstöd genom bestämmelserna i 8 kap 11 och 14 §§ NFAL. Jag har dock kommit fram till att alla bolag använder sig av olika villkorsutformningar som medför olika omfattning av försäkringsskyddet och därför måste moralklausulens lagförenlighet avgöras i varje enskilt fall. Utifrån min jämförelse mellan olika utformningar av moralklausulen har jag kommit fram till att det med hänsyn till avtalsfriheten är tillåtet att lägga bevisbördan på den försäkrade. Min slutsats är även att klausulen kan åberopas gentemot medförsäkrade som inte har visat dålig moral, eftersom ingen försäkrad skall kunna dra nytta av en annans dåliga moral. Härtill har jag kommit fram till att villkor som ger uttryck för den så kallade borde-hypotesen skall revideras och istället ge uttryck för måste-hypotesen, som stämmer bättre överens med avsikten. Borde-hypotesen är dock inte oförenlig med lag. Hypotesen uppställer nämligen ett krav på vållande, även om detta är extremt lågt ställt. Genom att studera bestämmelserna om identifikation bekräftas att det oftast inte är några problem med lagförenligheten, men när skador som en arbetstagare till någon del har orsakat med uppsåt undantas från försäkringsskydd anser jag att villkoret är alltför långtgående och skall jämkas. Undantaget skall nämligen tillämpas på ledningsnivå.

Jag har även kommit fram till att framkallandereglerne inte hör hemma bland biförpliktelserna, bland annat med hänsyn till att villkoren fokuserar direkt på undantagen och

till skillnad från lagtexten inte har en tanke på biförpliktelse. Istället för brott mot en biförpliktelse begår den försäkrade ett avtalsbrott om han framkallar försäkringsfall.

Nämndutlåtanden visar att moralklausulen främst har tillämpats vid skador som har uppstått på grund av slarv i samband med nederbörd, eller underlåtenhet att vidta säkerhetsåtgärder. Tillämpningen har varit och skall även idag vara restriktiv. Villkor som avser skador som sannolikt kommer att inträffa har visat sig vara hårdare mot den försäkrade, än villkor som avser skador som oundvikligen kommer att inträffa. Sannolikhetsvillkor uppställer nämligen lägre krav på vårdslöshet. I och med att SkVN har prövat sannolikhetsvillkor, även om de vid tidpunkten för utlåtandena inte var lagförenliga, kan denna slutsats användas även vid sådana villkor idag. Utlåtandena har avsett villkor som fokuserar på om skaderisken borde ha insetts. Idag används ofta villkor som medför att den försäkrade måste antas ha insett skaderisken, en formulering som nämnden inte har prövat. Slutsatsen är att måste-hypotesen ställer högre krav på vållande, varför bolagets chanser att åberopa undantaget är mindre än vid borde-hypotesen.

Ifråga om att ordet förutse används i olika bemärkelser i villkoren, är slutsatsen att omfattningsbestämmelserna uppräknar försäkrade skadehändelser. Här återfinns begreppet oförutsedd skada, som medför försäkringsskydd åt oväntade skadehändelser. Moralklausulen däremot, som från försäkringsskydd utesluter skador som på grund av spekulation i försäkringsskydd är förutsedda, står bland undantagen. Moralklausulen medför resonemang om omständigheterna i det enskilda fallet. Situationen och försäkringstagarens uppfattning av densamma jämförs med vad som anses vara normalt beteende i en sådan situation. Det talas inte om vad en rimligt insiktsfull person borde vara medveten om, som ifråga om oförutsedd skada.

KÄLLFÖRTECKNING

Litteratur:

Bengtsson Bertil, Culpafrågor i försäkringsrätten (Festskrift till Bill Dufwa), volym 1, Jure, Stockholm 2006.

Bengtsson Bertil, Försäkringsavtalsrätt, 1 upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2006.

Bengtsson Bertil, Försäkringsrätt - Några huvudlinjer, 7 upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2005.

Bengtsson Bertil, Försäkringsteknik och civilrätt, 1 upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 1998.

Bengtsson Bertil, Om ansvarsförsäkring i kontraktsförhållanden, II Försäkringsskyddet, Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1960.

Bull Hans Jacob, Forsikringsrett, Universitetsforlaget, Oslo 2008.

Faleborn Arne, Allmänna försäkringsvillkor av år 1958 för ansvarighetsförsäkring, Stockholm 1958.

Hanson John, Henley Christopher, All risks property insurance, Lloyd's of London Press Ltd, London 1995.

Hellner Jan, Försäkringsrätt, 2 upplagan, Försäkringsjuridiska föreningens publikation Nr 15, Juristförlaget, Stockholm 1965.

Holm Anders, Den avtalsgrundade lojalitetsprincipen – en allmän rättsprincip, Linköpings universitet, Linköping 2004.

If, Skadehandboken 2 – Ansvar, Utgåva 6, Liber Tryck, Stockholm 1982.

Lagerström Peter, Företagsförsäkring – Juridisk handbok för försäkringsgivare och försäkringstagare, 3 upplagan, Norstedts Juridik AB, Stockholm 2007.

Lindell Bengt, Civilprocessen, 2 upplagan, Iustus Förlag, Uppsala 2003.

Lindgren, Ulla-Britt, Runwall Lars, Ansvarsförsäkring för företag, IFU Utbildnings AB, Stockholm 1997.

Roos Carl Martin, Ersättningsrätt och Ersättningssystem – En lärobok och idébok om ersättning vid personskada och sakskada, Norstedts Förlag, Stockholm 1990.

Schmidt Folke, Faran och försäkringsfallet – En försäkringsrättslig studie, Juridiska fakulteten, Lund 1943.

Sørensen Ivan, Forsikringsret, 4 upplagan, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Köpenhamn 2005.

Ullman, Harald Försäkring och ansvarsfördelning - Om förhållandet mellan försäkring och kommersiella leverans- och entreprenadavtal, Version II, Iustus förlag AB, Uppsala 2006.

Westberg Peter, Processtaktik och bevisbörda i dispositiva tvistemål (Festskrift till Per Henrik Lindblom), Iustus Förlag, Uppsala 2004.

Artiklar:

Bengtsson Bertil, NFT 2/2005, Nyheter i 2005 års försäkringsavtalslag; en översikt.

Lindell Bengt, NFT 2/1992, Bevisbördan i försäkringsmål.

Strömbäck Erland, Något om den renoverade försäkringsavtalslagen, Juridisk Tidskrift, Nr 2 2004/2005.

Ullman Harald, NFT 1/1980, Plötslig och oförutsedd skada i Sverige.

Offentligt tryck:

Ds 1993:39 - Ny försäkringsavtalslag.

Proposition 2003/04:150.

SOU 1925:21 - Förslag till lag om försäkringsavtal m.m.

Lagtext:

Lagen (1927:77) om försäkringsavtal.

Lag om försäkringsavtal (2005:104).

Domstolspraxis och nämndutlåtanden:

NJA 1992 s 130

NJA 2007 s 17

SkVN 27/1974

SkVN 109/1983

SkVN 4/1987

SkVN 131/1987

SkVN 10/1991

SkVN 11/1992

SkVN 24/1992

SkVN 37/1992

SkVN 40/1995

SkVN 85/1995

Övriga källor:

E-post:

Ullman Harald, e-post, 2009-03-10.

Försäkringsvillkor:

If Skadeförsäkring, Allmänna avtalsbestämmelser, Allmänt försäkringsvillkor, Villkor AA 800:2.

Länsförsäkringar, Kombinerad företagsförsäkring, Villkor V 065:10.

Trygg-Hansa, Produktvillkor- ansvarsförsäkring, Version 1, Beteckning P 130.

Internetsidor:

The Institute of Insurance Brokers,

https://vault2.secured-url.com/iib/encyclopeadia_item.asp?encyclopedia_id=190%20 och
https://vault2.secured-url.com/iib/encyclopedia_popup.asp?title=Non-disclosure, 2009-04-18.

Nationalencyklopedin, <http://www.ne.se/kort/f%C3%B6retagsledning>, 2009-05-02.

Intervjuer:

Skagerberg Christer, Telefonintervju, 2009-04-28.

Ullman Harald, Intervju, 2009-04-24.

Magisteruppsats:

Wiese Stefan, Försäkring vid fel i entreprenad – Tolkning och tillämpning av undantagen i allriskförsäkringen vid entreprenad och tilläggsvillkoret för åtkomstkostnader, Linköpings universitet 2004.

BILAGA A

Citerade lagrum från NFAL och GFAL

1.) 8 kap 11 § NFAL: *”Försäkringsbolaget är fritt från ansvar mot en försäkrad som har framkallat ett försäkringsfall uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet. Detsamma gäller om den försäkrade annars måste antas ha handlat eller underlåtit att handla i vetskap om att detta innebar en betydande risk för att skadan skulle inträffa.*

Har en försäkrad förvärrat följderna av ett försäkringsfall på sätt som sägs i första stycket, är försäkringsbolaget fritt från ansvar mot den försäkrade i den utsträckning förhållandet har påverkat skadan.

I försäkringsavtalet får föreskrivas att första och andra styckena skall tillämpas också vid annan vårdslöshet än som anges där.”

2.) 8 kap 14 § NFAL: *”Om inte annat har avtalats, skall i fall som avses i 11 och 13 §§ med den försäkrades handlande likställas handlande av den försäkrades anställda i ledande ställning inom företaget eller på platsen.”*

3.) 18 § GFAL: *”Försäkringsgivaren vare fri från ansvarighet gent emot den, som uppsåtligen framkallat försäkringsfallet.*

Gäller avtalet annan försäkring än livförsäkring, vare lag samma, där försäkringsfallet framkallats genom grov vårdslöshet.”

19 § GFAL: *”Var den, som framkallat försäkringsfallet på sätt i 18 § sägs, under femton år eller i sådant sinnestillstånd som avses i 30 kap. 6 § brottsbalken, äge vad i förstnämnda paragraf sagts ej tillämpning.*

Lag samma vare, där den handling, som framkallat försäkringsfallet, företagits i syfte att förekomma skada å person eller egendom under sådana omständigheter, att åtgärden kan anses försvarlig.”

20 § GFAL: *”Har försäkringsfallet framkallats genom vårdslöshet, som icke kan betecknas såsom grov, vare det utan inverkan å försäkringsgivarens ansvarighet.”*

BILAGA B

Citerade moralklausulsutformningar

Trygg-Hansa:

Ansvarsförsäkringsvillkor; uppsåt, grov vårdslöshet m.m.

”Försäkringen gäller inte för: Skada som den försäkrade framkallat uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet. Detsamma gäller om den försäkrade annars måste antas ha handlat eller underlåtit att handla i medvetande om att detta innebar betydande risk för att skadan skulle inträffa.

Ersättning lämnas dock om den försäkrade kan visa att denne inte varit medveten om eller borde ha varit medveten om skaderisken.

Med den försäkrade likställs den försäkrades anställda i ledande ställning inom företaget eller på platsen.

Försäkringen gäller inte för skada som försäkringstagarens styrande organ eller arbetsledning till någon del orsakar med uppsåt och inte heller för arbetstagare för skada som denne till någon del orsakar med uppsåt. Försäkringen gäller inte för skada som uppkommer under sådana omständigheter, att det för försäkringstagarens styrande organ eller arbetsledning borde ha stått klart att skada med stor sannolikhet skulle komma att inträffa.

Vid markarbete gäller försäkringen inte för sådan skada som på förhand kan beräknas komma att inträffa med den tillämpade sprängningsmetoden.”¹⁹⁹

---

¹⁹⁹ Trygg-Hansa, Produktvillkor- ansvarsförsäkring, Version 1, Beteckning P 130, punkt 3.7.10, 2009-01-01.

IF Skadeförsäkring:

Allrisk- och ansvarsförsäkringsvillkor; framkallande av försäkringsfall

”Försäkringen gäller inte om den försäkrade har framkallat ett försäkringsfall uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet. Detsamma gäller om den försäkrade annars måste antas ha handlat eller underlåtit att handla i vetskap om att detta innebar en betydande risk för att skadan skulle inträffa.

Har den försäkrade förvärrat följderna av en skada på sätt som sägs i föregående stycke är If fritt från ansvar mot den försäkrade i den utsträckning förhållandet har påverkat skadan.

Ersättningsbegränsningen gäller även i förhållande till annan försäkrad än den som framkallat försäkringsfallet. Försäkringen gäller dock om den försäkrade kan visa att varken företagsledningen eller arbetsledningen haft vetskap om eller borde ha haft vetskap om skaderisken.

Med den försäkrade likställs den försäkrades anställda i ledande ställning inom företaget eller på platsen.”²⁰⁰

Länsförsäkringar:

Ansvarsförsäkringsvillkor; förutsebar skada

”Försäkringen gäller inte för skada som uppkommit under sådana omständigheter att det för den försäkrade eller hans arbetsledning borde ha stått klart att skada med stor sannolikhet skulle komma att inträffa.”²⁰¹

---

²⁰⁰ If Skadeförsäkring, Allmänna avtalsbestämmelser, Allmänt försäkringsvillkor, Villkor AA 800:2, punkt 6.5.

²⁰¹ Länsförsäkringar, Kombinerad företagsförsäkring, Villkor V 065:10, punkt 12.8.

Basomfattningen AB04:

Allriskförsäkring; allmänna undantag

”Ersättning lämnas inte för skada... som den försäkrade, dess företagsledning eller arbetsledning orsakat genom grov vårdslöshet eller uppsåt. Försäkringen gäller inte heller för skada som orsakats genom handlande eller underlåtenhet som – med hänsyn till omständigheterna – inneburit en betydande risk för skadans uppkomst. Försäkringen gäller dock om den försäkrade kan visa att vare sig den försäkrade, dess företagsledning eller arbetsledning har varit medveten eller bort varit medveten om skaderisken.

Med den försäkrade likställs den försäkrades anställda i ledande ställning inom företaget eller på platsen.”²⁰²

Ansvarsförsäkring; uppsåt och risktagande

”Försäkringen gäller inte för skada som den försäkrade, dess företagsledning eller arbetsledning orsakat genom grov vårdslöshet eller uppsåt. Försäkringen gäller inte heller för skada som orsakats genom handlande eller underlåtenhet som – med hänsyn till omständigheterna – inneburit en betydande risk för skadans uppkomst. Försäkringen gäller dock om den försäkrade kan visa att vare sig den försäkrade, dess företagsledning eller arbetsledning har varit medveten eller bort varit medveten om skaderisken.

Med den försäkrade likställs den försäkrades anställda i ledande ställning inom företaget eller på platsen.”²⁰³

Minimiomfattningen ABA 99:

Allriskförsäkring; allmänna undantag

”Ersättning lämnas inte för skada... som orsakats av handlande eller underlåtenhet som - med hänsyn till omständigheterna - inneburit betydande risk för skadans uppkomst. Ersättning lämnas dock om den försäkrade kan visa att varken den försäkrade eller dennes arbetsledning varit medveten om skaderisken.”²⁰⁴

---

²⁰² Ullman Harald, Försäkring och ansvarsfördelning, s. 286.

²⁰³ Ibid, s. 290.

²⁰⁴ Ibid, s. 302.

Ansvarsförsäkring; uppsåt och risktagande

”Försäkringen gäller inte för skada som företagsledning eller arbetsledning till någon del orsakar med uppsåt.

Försäkringen gäller inte heller för skada som orsakats av handlande eller underlåtenhet som – med hänsyn till omständigheterna – inneburit betydande risk för skadans uppkomst. Försäkringen gäller dock om den försäkrade kan visa att varken det försäkrade bolaget eller dess företagsledning eller arbetsledning varit medveten om eller borde ha varit medveten om skaderisken.

Vid skada genom levererad produkt eller egendom gäller försäkringen inte när det försäkrade bolaget eller dess arbetsledning känt till felet eller bristen innan skadan uppkom och underlåtit att vidta rimliga åtgärder för att förhindra den. Försäkringen gäller inte heller när det försäkrade bolaget eller dess arbetsledning inte låtit utföra sedvanliga undersökningar, provningar eller analyser för att fastställa produktens eller egendomens lämplighet för avsett ändamål och detta medfört att defekt i produkten eller egendomen inte upptäckts.”²⁰⁵

---

²⁰⁵ Ullman Harald, Försäkring och ansvarsfördelning, s. 306.